

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

магістра

на тему **«ВПЛИВ ІНФОРМАТИВНОГО СЕРЕДОВИЩА НА
ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0112-з
спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки»
освітньо-професійної програми
«Педагогіка вищої школи» М. Ю. Ільченко

Керівник: професор кафедри педагогіки та
психології освітньої діяльності, професор,
д.пед.н. _____ Г. В. Локарева

Рецензент: доцент кафедри педагогіки та
психології освітньої діяльності, доцент,
к.пед.н. _____ І.В. Козич

Запоріжжя

2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра педагогіки та психології освітньої діяльності
Рівень вищої освіти магістерський
Спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки»
Освітньо-професійна програма «Педагогіка вищої школи»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« ____ » _____ 2023 р.

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ**

Ільченко Марії Юріївні

1. Тема роботи: «Вплив інформативного середовища на формування світогляду майбутніх філологів»

керівник роботи Локарева Г. В., д. пед. н., професор
затверджена наказом ЗНУ від «26» вересня 2023 року № 1504-с

2. Строк подання студентом роботи: _____

3. Вихідні дані до роботи: аналіз наукових джерел

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) розкрити сутність феномену «світогляд майбутнього філолога»; розглянути інформаційні технології у професійній діяльності філолога; охарактеризувати медіа як інформаційну технологію у формуванні світогляду; провести емпіричне дослідження впливу медіа на формування світогляду майбутнього філолога; зазначити шляхи формування медіаграмотності майбутнього філолога, як показника сформованості його світогляду.

5. Перелік графічного матеріалу: 7 рисунків, 1 таблиця з результатами дослідження.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
Вступ	Локарева Г.В.	21.10.22 р.	21.10.22 р.
Розділ 1	Локарева Г.В.	14.12.22 р.	14.12.22 р.
Розділ 2	Локарева Г.В.	25.04.23 р.	25.04.23 р.
Висновки	Локарева Г.В.	27.10.23 р.	27.10.23 р.

7. Дата видачі завдання: _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Збір та систематизація матеріалу	листопад	виконано
2	Робота над вступом	грудень	виконано
3	Написання розділу 1	лютий-березень	виконано
4	Написання розділу 2	травень-вересень	виконано
5	Написання висновків	жовтень	виконано
6	Оформлення роботи	жовтень	виконано
7	Рецензування	листопад	виконано
8	Захист	грудень	

Студент _____ Ільченко М. Ю.

Керівник роботи _____ Локарева Г. В.

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Козич І. В.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 74 с., 7 рисунків, 1 таблиця, 63 джерела, 3 додатки.

Мета дослідження – розглянути теоретичні основи використання інформаційного середовища у формуванні світогляду майбутнього філолога та визначити рівень сформованості їх медіаграмотності.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутнього філолога.

Предмет дослідження – формування світогляду майбутнього філолога засобами медіаосвіти, як технології інформаційного середовища.

Теоретичне значення дослідження полягає у вивченні впливу інформаційного середовища на формування світогляду майбутніх філологів. Наша робота виявила, що інформаційне середовище має значущий вплив на сприйняття та розуміння мови та літератури студентами.

Практичне значення цього дослідження полягає у тому, що результати можуть бути використані в роботі зі студентами філологічного факультету для формування світогляду майбутніх вчителів, яку зможуть більш обізнано та критично ставитися до інформації, що вони сприймають та використовують у медіа та Інтернеті.

Результати дослідження можуть бути використані в процесі підготовки курсів із навчальних дисциплін на філологічному факультеті.

СВІТОГЛЯД ФІЛОЛОГА, ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ, ІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ, МЕДІА, МЕДІАГРАМОТНІСТЬ.

SUMMARY

Ilchenko M Yu. The Influence of the Informative Environment on the Shaping of Worldview of Future Philologists.

The qualification work consists of an introduction, 2 parts, findings, a list of references (63 items).

It is difficult to overestimate the relevance of the topic of shaping the outlook of the future philologist by means of the information environment in the modern world. With the emergence and spread of information technologies and media, as well as the Internet, we have witnessed radical changes in the way information is perceived, stored and processed.

The modern information environment provides access to an unlimited amount of information, various sources and views on the world, which opens up great opportunities for future philologists to enrich their worldview, but at the same time sets before them the task of critical selection and analysis of information. That is why it is important to develop media literacy skills in future philologists, which will help them distinguish objective information from manipulative and fake information.

The purpose of the research is to consider the theoretical foundations of the use of the information environment in the formation of the worldview of the future philologist and to determine the level of formation of their media literacy.

The research tasks:

- 1) to reveal the essence of the "worldview of the future philologist" phenomenon;
- 2) consider information technologies in the professional activity of a philologist;
- 3) to characterize the media as an information technology in the formation of a worldview;
- 4) to conduct an empirical study of the influence of the media on the formation of the worldview of the future philologist;

5) to indicate ways of forming media literacy of the future philologist as an indicator of the formation of his worldview.

The object of the research is the professional training of the future philologist.

The subject of the study is the formation of the worldview of the future philologist by means of media education, as a technology of the information environment.

Part 1 “Theoretical foundations of the formation of the worldview of the future philologist by means of the information environment” the phenomenon "worldview of the future philologist" is characterized; information technologies in the professional activity of a philologist are considered; the role of information technologies in the professional activity of a philologist is revealed.

Part 2 “Experimental verification of the influence of the media on the worldview of a philologist” an empirical study of the influence of the media on the formation of the outlook of the future philologist was conducted; ways of forming the media literacy of the future philologist are determined as an indicator of the formation of his worldview.

The results of the research can be used in the process of preparing courses on educational disciplines at the Faculty of Philology.

Keywords: world view of a philologist, information technology, information environment, media, media literacy.

ЗМІСТ

Вступ.....	8
Розділ 1. Теоретичні основи формування світогляду майбутнього філолога засобами інформаційного середовища.....	11
1.1. Характеристика феномену «світогляд майбутнього філолога»: поняття, сутність.....	11
1.2. Інформаційні технології у професійній діяльності філолога. Інформаційне середовище, як засіб формування свідомості людини.....	24
1.3. Медіа як інформаційна технологія у формуванні світогляду.....	39
1.4. Роль інформаційних технологій у професійній діяльності філолога.....	51
Розділ 2. Експериментальна перевірка впливу медіа на світогляд філолога....	60
2.1. Емпіричне дослідження впливу медіа на формування світогляду майбутнього філолога.....	60
2.2. Шляхи формування медіаграмотності майбутнього філолога як показник сформованості його світогляду.....	69
Висновки.....	78
Список використаних джерел.....	82
Додаток.....	89

ВСТУП

Актуальність теми формування світогляду майбутнього філолога засобами інформаційного середовища в сучасному світі важко переоцінити. З появою і поширенням інформаційних технологій та медіа, а також інтернету, ми стали свідками кардинальних змін у способі сприйняття, зберігання та обробки інформації.

Сучасне інформаційне середовище надає доступ до безмежного обсягу інформації, різноманітних джерел та поглядів на світ, що відкриває перед майбутніми філологами великі можливості для збагачення свого світогляду, але водночас ставить перед ними завдання критичного відбору та аналізу інформації. Саме тому важливо формувати в майбутніх філологів навички медіаграмотності, що допомагатимуть їм розрізняти об'єктивну інформацію від маніпулятивної та фейкової.

Засоби інформаційного середовища також роблять знання більш доступними та інтерактивними. Можливість вивчення мови та літератури через онлайн-курси, відеоуроки, аудіокниги та інші медіаресурси дає студентам можливість навчатися у зручній для них спосіб. А завдяки соціальним мережам і форумам, студенти можуть обмінюватися знаннями, дискутувати над літературними та мовними темами, а також вивчати різні культури та мови, що розширює їхній світогляд.

З урахуванням цих факторів, актуальність формування світогляду майбутнього філолога засобами інформаційного середовища стає очевидною. Майбутні філологи повинні бути готові до роботи в умовах змінного інформаційного ландшафту та використовувати це середовище для власного розвитку та професійного зростання.

Проблема формування світогляду майбутнього філолога за допомогою інформаційного середовища піднімалась у низці досліджень та наукових праць: Сутність та структуру формування гуманістичного світогляду майбутнього

вчителя під час вивчення філологічних дисциплін розглядала в своїх дослідженнях Г. Бондар [8-11] Р. Арцишевський [1] розглядає питання світоглядної освіти в умовах переходу до інформаційного суспільства. І. Берегова досліджує роль мультимедійних технологій у розвитку критичного мислення студентів під час вивчення світової літератури [3]. Т. Коноваленко [27-28] зосереджується на формуванні світогляду вчителів іноземних мов та зарубіжної літератури, розглядаючи вплив інформаційного середовища на цей процес тощо. Ці та інші дослідження вказують на важливість інформаційного середовища в формуванні світогляду майбутніх філологів та педагогів, а також підкреслюють нам необхідність подальших досліджень у цій області.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутнього філолога.

Предмет дослідження – формування світогляду майбутнього філолога засобами медіаосвіти, як технології інформаційного середовища.

Мета дослідження – розглянути теоретичні основи використання інформаційного середовища у формуванні світогляду майбутнього філолога та визначити рівень сформованості їх медіаграмотності.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність феномену «світогляд майбутнього філолога».
2. Розглянути інформаційні технології у професійній діяльності філолога.
3. Охарактеризувати медіа як інформаційну технологію у формуванні світогляду.
4. Провести емпіричне дослідження впливу медіа на формування світогляду майбутнього філолога.
5. Зазначити шляхи формування медіаграмотності майбутнього філолога, як показника сформованості його світогляду.

Методи дослідження: спостереження, анкетування, аналіз, синтез, систематизація, інтерпретація, узагальнення, тестування

Теоретичне значення дослідження полягає у вивченні впливу інформаційного середовища на формування світогляду майбутніх філологів. Наша робота виявила, що інформаційне середовище має значущий вплив на

сприйняття та розуміння мови та літератури студентами.

Практичне значення цього дослідження полягає у тому, що результати можуть бути використані в роботі зі студентами філологічного факультету для формування світогляду майбутніх вчителів, яку зможуть більш обізнано та критично ставитися до інформації, що вони сприймають та використовують у медіа та Інтернеті.

Робота містить вступ, 2 розділи, літературу, додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНЬОГО ФІЛОЛОГА ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА

1.1. Характеристика феномену «світогляд майбутнього філолога»: поняття, сутність

Між розвитком суспільства та освітою існує закономірний зв'язок. Ця закономірність виявляється на різних рівнях. По-перше, економічний розвиток країни в значній мірі залежить від освіти. Освічені люди стають катализаторами наукових досліджень, інновацій, технологічного прогресу та конкурентоспроможності на міжнародному ринку. По-друге, освіта надає можливості для соціальної мобільності. Вища освіта дозволяє людям отримувати кращі робочі місця та вищий дохід, що підвищує їхній статус і якість життя.

По-третє, освічені суспільства зазвичай більш стабільні. Освічені люди розуміють свої громадянські права і обов'язки, що сприяє розвитку демократії і правової держави. По-четверте, освіта впливає на культурний розвиток. Вона підтримує культурну спадщину, розвиває мистецтво та креативність. По-п'яте, у світі існують глобальні виклики, і освіта готує людей до їх розв'язання та адаптації до змін у суспільстві.

У цілому, освіта є важливим чинником для розвитку суспільства і особистісного зростання. Вона визнається як інвестиція у майбутнє, і від неї залежить багато в сучасному світі.

Сучасна філологія, як складова гуманітарних наук, займає особливе місце у вивченні та розумінні культури народів, вираженої у мові та літературній творчості. Вона є не лише інструментом для досягнення цього порозуміння, але й сприяє вирішенню одного з найважливіших завдань людства— зрозуміти

інших людей, розглядаючи різні епохи та культури [16, с. 147]. Філологія допомагає подолати духовний егоцентризм, оскільки вона пропонує пізнавати та вивчати культуру інших, розширюючи горизонти розуміння та сприйняття світу. Таким чином, філологія виступає не лише як наука, але і як моральна цінність, що сприяє розвитку толерантності та взаєморозуміння між різними культурами і спільнотами.

Термін «філологія» має давню історію та походження з грецької мови, де він означав «любов до слова». У науковому контексті вперше введений засновником німецької класичної філології Фрідріхом Вольфом у другій половині XVIII століття. Початково філологія орієнтувалася на вивчення культури, мови і досягнень греків і римлян.

Класична філологія спеціалізувалася на дослідженні давніх мов і літератур класичних античних цивілізацій. Протягом XIX століття предмет філології розширився, включаючи в себе вивчення національних мов і літератур. Предметом філології стали сукупність знань і інформації, що стосуються історії, культури, мов, мистецтва, наук, звичаїв, релігій, та інших аспектів життя і діяльності греків і римлян [30, с. 312].

Треба додати, що філологія дозволяє краще зрозуміти діяння, долю та національний характер не тільки стародавніх цивілізацій, а й сучасних, адже з часом філологія розвинулася і розширила свій предмет досліджень, охоплюючи різні мови і культури, що дозволяє їй вивчати та розуміти різноманітні аспекти людської історії і культури.

Тобто філологічні спеціальності відіграють важливу роль у сучасній освіті та суспільстві загалом. Вони мають безпосередній вплив на розвиток мовної, літературної і культурної сфер, а також на формування інтелектуальних та критичних навичок учнів чи студентів. В цілому, вивчення світогляду філологів допомагає розширювати горизонти і розуміти різні аспекти культури, літератури та історії. Це важливо для особистого і культурного розвитку, а також для зміцнення міжкультурного спілкування та розуміння в сучасному світі.

О. Севастьянова слушно наголошує, що «світогляд є духовним середовищем людини, її «внутрішнім Я» [53, с. 210]. Тобто світогляд – це не просто набір поглядів, але і духовне середовище, в якому формуються ці погляди. Це внутрішній світ людини, її «внутрішнє Я», що впливає на сприйняття навколишнього світу.

Завдяки світогляду людина осмислює свою суб'єктивність і відносини з навколишнім світом. Вона розуміє себе як суб'єкта, здатного до інтелектуального і практичного засвоєння світу, і в цьому контексті розвивається як індивідуальність. Крім цього, світогляд допомагає людині набувати загальнолюдські риси, соціально значущі переконання і цінності, а також розвивати індивідуально неповторні риси. Іншими словами, він допомагає виробити унікальну особистість кожної людини.

Осмислюючи свою суб'єктивність і навколишній світ, індивід завдяки світогляду починає усвідомлювати себе здатним до його інтелектуального і практичного засвоєння, починає формуватися як людська індивідуальність, тобто акумулює в собі риси загальнолюдські, соціально значущі та індивідуально неповторні.

Проблема світогляду особистості є комплексною і досліджується не лише в галузі педагогіки, а також в психології та філософії. Кожна з цих наук розглядає аспекти формування та ролі світогляду в житті людини зі свого власного погляду.

У психології світогляд розглядається як внутрішній стабілізаційний чинник особистості. Психологи досліджують, як формується світогляд на різних етапах життя та в різних вікових категоріях. Вони аналізують психологічні закономірності, що впливають на формування світогляду особистості та його зміни протягом життя.

Філософія, у свою чергу, має світоглядний характер за своєю суттю. Вона спрямована на найзагальніше розуміння світу, людини, її місця в ньому, а також власного ставлення до цих питань. Філософія допомагає людині аналізувати світоглядні питання, визначати свої цінності, розглядати життєві

наміри та шляхи їх реалізації.

Узагальнимо підходи дослідників до визначення поняття «світогляд». Термін «світогляд» походить від двох слів – «світ» і «погляд» (або «свідомість»). Перші використовували його представники німецької класичної філософії в кінці XVIII століття, зокрема Іммануїл Кант і Йоганн Готліб Фіхте [8, с. 80]. Цей термін став ключовим у філософських дискусіях і відображає комплексний набір поглядів, переконань і цінностей, за якими людина сприймає і розуміє світ навколо себе. Концепція світогляду відіграє важливу роль у розумінні життя, суспільства і власного місця в ньому.

У підручнику В. Кременця «Філософія: мислителі, ідеї, концепції» вказано, що світогляд – «це система поглядів людини (філософських, соціально-політичних, правових, моральних, естетичних) на навколишній світ (явища природи, суспільні процеси, свідомість людей), своє місце в ньому [30, с.18].

Т. Коноваленко вважає, що світогляд – це «своєрідна інтегративна цілісність знання і цінностей, розуму і почуття, інтелекту і дії, критичного сумніву і свідомої недосконалості» [28, с. 59].

Що стосується педагогіки, то в «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренка, світогляд розглядається як форма суспільної свідомості особистості. Він визначає його як спосіб сприйняття, осмислення та оцінки навколишньої дійсності, а також як засіб визначення власного місця та призначення в цьому світі. Предметом світогляду вважається взаємовідношення між людиною і світом, а об'єктом – цілісний образ світу [14, с. 228].

Г. Бондар визначає світогляд як ядро духовного світу особистості – це «сукупність основних переконань щодо природи, особистого і суспільного життя; переконань, які відіграють інтеграційну роль у поведінці, в спільній практичній діяльності людей; як програму дій людини (що треба робити, до чого прагнути) та обґрунтування цієї програми (чому саме ці завдання найбільш важливі)» [8, с. 81].

Своєю чергою, Т. Петрова пише, що світогляд філолога – це «цілісна

система теоретичних знань, практичного досвіду, уявлень, поглядів, переконань, через які він сприймає, осмислює і оцінює світ і сам себе у глобальному вимірі» [47, с. 104].

Отже, термін «світогляд» походить від слів «світ» і «погляд». Він був вперше використаний представниками німецької класичної філософії, такими як Іммануїл Кант і Йоганн Готліб Фіхте, у кінці XVIII століття. Цей термін став ключовим у філософських дискусіях і відображає комплексну систему поглядів, переконань і цінностей, за якими людина сприймає і розуміє світ навколо себе. У педагогіці поняття «світогляд» також має важливе значення. Він розглядається як форма суспільної свідомості особистості, що включає в себе сприйняття, осмислення і оцінку навколишньої дійсності.

Світогляд допомагає особистості визначити її місце і призначення у цьому світі. Предметом світогляду вважається взаємодія між людиною і світом, а об'єктом – цілісний образ світу. Загалом, світогляд відображає системність, стійкість і вплив поглядів, переконань і цінностей на поведінку і діяльність людей. Він є ключовим елементом розуміння світу та визначення місця особистості в ньому.

Крім цього, треба наголосити, що дослідники активно вивчають складові світогляду. Так, О. Севастьянова пише, що світоглядна підготовка педагогів передбачає врахування основних компонентів світогляду та їх формування. У цілому дослідниця розглядає інтелектуальний, емоційний та практично-дійовий компонент [53, с. 210].

Зокрема, інтелектуальний компонент світоглядної підготовки передбачає формування у майбутніх педагогів-філологів єдності знань і умінь мислити і діяти, здійснювати аналітико-синтетичну діяльність.

Емоційний компонент світоглядної підготовки спонукає педагогів-філологів звертатися до власного особистого досвіду та особистого досвіду учнів, життєвих ситуацій, творів літератури і мистецтва для формування переконань, адже саме вони є важливою детермінантою їхньої поведінки і мають значущий вплив на формування світогляду учнів [53, с. 210]. Педагогі-

філологи, які викладають предмети з суспільних та гуманітарних наук, повинні володіти системою переконань та формувати їх в учнів, що відіграє важливу роль у становленні світогляду молодших школярів.

Практично-дійовий компонент передбачає включення педагогів-філологів у широкий спектр практичних дій і активної діяльності: літературні відзнаки, участь у громадських заходах, літературних колах тощо [53, с. 210]. Мова йде про різні напрями соціалізації педагогів-філологів як фахівців у галузі мови, літератури та гуманітарних наук, а також їхню здатність створити необхідні умови для включення учнів у світ грамоти, культури мовлення, інтелектуально-естетичного розвитку та формування світогляду.

Своєю чергою Г. Бондар визначає складові саме гуманістичного світогляду, на якому зосереджено дослідницьку увагу науковиці. Подані якісні характеристики гуманістичного світогляду майбутнього учителя є важливими і визначають його педагогічну філософію та ставлення до навчання і виховання учнів [8, с. 82]. Розглянемо їх детальніше:

1. Життєвий оптимізм. Ця характеристика вказує на позитивний настрій та віру в можливість подолання складнощів та кризових ситуацій. Майбутній учитель, який володіє життєвим оптимізмом, готовий докладати зусиль для розв'язання проблем, вірить у потенційні сили свого народу та людства. Важливою є його готовність працювати на благо суспільства та долучити свої зусилля до вирішення екологічних проблем.

2. Відчуття відповідальності за майбутнє країни. Ця характеристика вказує на свідомість майбутнього учителя щодо важливості його ролі у вихованні та навчанні молодого покоління. Він розуміє, що його вплив на учнів має велике значення для подальшого розвитку країни та суспільства.

3. Толерантність. Толерантність означає готовність слухати і розуміти точки зору інших, навіть якщо вони відрізняються від власних. Майбутній учитель з толерантним світоглядом активно намагається знайти спільну мову з опонентами і шукає «точки примирення» у конфліктних ситуаціях, що важливо для побудови позитивного навчального середовища.

4. Педагогічний оптимізм. Педагогічний оптимізм виявляється у вірі у потенційні можливості учнів та сил педагогічної науки. Майбутній учитель з таким світоглядом прагне розвивати учнів, вірить у їхні здібності та готовий застосовувати сучасні методи та підходи до навчання.

5. Установа на «завтрашню радість» вихованця. Ця характеристика вказує на готовність майбутнього учителя враховувати індивідуальні особливості та природний потяг учнів. Він ставить перед собою завдання сприяти розвитку кожного учня в тих сферах діяльності, які відповідають його інтересам і здібностям.

Погоджуємося із Г. Бондар [8], що вказані якісні характеристики формують гуманістичний світогляд учителя, спрямований на глибоке розуміння та підтримку учнів, розвиток позитивних цінностей і виховання громадянської активності. Гуманістичний підхід до навчання та виховання ставить людину в центр уваги і прагне розкрити її потенціал для досягнення найкращих результатів у житті.

Світоглядна підготовка філологів є важливим аспектом професійної освіти, оскільки вона спрямована на формування у їх не лише знань і навичок з конкретних предметів, але і на вироблення їхнього світогляду, ціннісних орієнтацій і готовності до викладання та виховання учнів.

На думку Т. Петрової формування світогляду філолога – «складний процес розвитку особистості, який триває все її життя, а найінтенсивніше у період опанування основ філологічних наук і набуття практичного досвіду» [47, с. 103].

О. Севастьянова вважає, що «підґрунтям для здійснення світоглядної підготовки вчителів є зміст освіти, який має відображати різні предметні галузі сучасної науки, включаючи природничі науки, науки про суспільство та науки про людину» [53, с. 210]. Розглянемо вказані дослідницею складові більш детально.

Природничі науки, що включають такі дисципліни, як фізика, хімія, біологія та інші, які допомагають студентам зрозуміти природний світ, його

закони і феномени. Навчальні програми у цій галузі повинна включати оновлення щодо сучасних досягнень науки і технології.

Науки про суспільство, що включають економіку, політику, соціологію, право та інші галузі, сприяють розумінню суспільні процеси і взаємовідносини. Педагоги повинні бути освіченими у цих питаннях, щоб надавати якісну освіту з цих предметів.

Науки про людину, що складаються з психології, педагогіки, філософії та інших дисциплін, допомагають розуміти людську природу, розвиток особистості та питання етики.

Загалом зміст освіти також повинен включати міждисциплінарний підхід, який допомагає вчителям розуміти взаємозв'язки між різними науками і сприяє формуванню цілісного світогляду. Такий підхід допомагає майбутнім вчителям бачити важливість інтеграції знань та стимулює їх до подальшого навчання і самовдосконалення.

Враховуючи це, світоглядна підготовка вчителів стає важливою складовою їхньої професійної підготовки, яка допомагає «виховати» вчителів, які не лише передають знання, але і формують цінності, готовність до критичного мислення і активного громадянського участі учнів.

Більшість дослідників сходяться на думку, що світоглядна освіта важлива у наш час. Так, Р. Арцишевський стверджує, що світоглядна освіта має велике значення для засвоєння людиною соціального досвіду [1, с. 10]. Цей соціальний досвід міститься в самому світогляді та допомагає людині розуміти своє об'єднання зі світом і життям людства.

Світогляд дозволяє освоювати загальні критерії оцінки, які були сформовані в процесі розвитку людської культури, що надає можливість оцінювати сучасні події та явища «з погляду вічності» і вибирати правильні принципи діяльності для прийняття розумних рішень у будь-яких життєвих ситуаціях. У цьому контексті, підготовка філологів з урахуванням світоглядного аспекту є одним із ключових завдань сучасної професійної освіти.

Своєю чергою, на думку С. Прядко, життєва позиція особистості є унікальним соціальним явищем, що формується переважно в процесі соціалізації особистості [51, с. 146]. Це утворення визначається активністю самої особистості та її особистим сприйняттям інтерпретації соціальних цінностей і норм. Важливо відзначити, що життєва позиція особистості впливає на її соціальний розвиток і призводить до формування стійкого внутрішнього імперативу, який визначає її стратегію життя. Це означає, що те, як особистість сприймає та реагує на соціальні цінності та норми, визначає її розвиток і вибір в житті.

Так, можемо підсумувати, що світоглядна підготовка майбутніх педагогів важлива, оскільки учитель виступає як носій соціального досвіду та виконавець певних соціальних ролей в освітньому процесі. Ця підготовка спрямована на створення умов для духовного становлення і самовизначення особистості вчителя, а також на формування стійких екзистенційних структур особистості, що обумовлюють її цілісність.

Мета світоглядної підготовки полягає в тому, щоб майбутній вчитель або викладач мав гармонійну особистість, здатну до самовизначення і самореалізації. Така особистість повинна бути здатною до внутрішнього розвитку, морального і етичного вдосконалення, а також до відповідального виконання своїх педагогічних обов'язків.

Крім цього, світоглядна підготовка сприяє формуванню у майбутніх філологів стійких цінностей, етичних принципів і глибокого розуміння соціокультурних аспектів навчання і виховання, що допомагає вчителю виконувати свою роль як вихователя і керівника навчального процесу ефективно та відповідально.

Отже, світоглядна підготовка вчителів-філологів є важливою складовою професійної освіти, оскільки вона сприяє формуванню гармонійної та самодостатньої особистості, яка здатна впливати на розвиток своїх учнів і сприяти їхньому духовному становленню.

Філологічні дисципліни, такі як українська мова і література, зарубіжна

література та іноземні мови, є надзвичайно важливими для формування гуманістичного світогляду особистості загалом та майбутнього філолога зокрема.

До вказаної проблеми, зокрема, звертається Г. Бондар у статті «Організаційно-педагогічні умови формування гуманістичного світогляду майбутніх учителів у процесі вивчення філологічних дисциплін» [11], наголошуючи, що «проблема формування гуманістичного світогляду майбутнього учителя у процесі вивчення філологічних дисциплін є на сьогодні особливо актуальною як для суспільства, так і для конкретної особистості у зв'язку з тим, що філологічні дисципліни мають особливий потенціал у формуванні світогляду» [11, с. 33]. Розглянемо детальніше подані науковицею складові.

- розуміння минулого: «вони наближають до нас минуле тим, що віддаляють нас від нього, вчать бачити ту велику відмінність, на тлі якої дорожчим і ціннішим стає сьогодення» [11, с. 33]. Філологічні дисципліни допомагають студентам розуміти і аналізувати еволюцію культури і мови, що надає можливість бачити, як сучасний світ сформувався на основі минулих досягнень і як мова та культура змінювалися з часом. Це сприяє глибшому розумінню інших епох та сприяє аналізу та усвідомленню культурної різниці.

- пізнання інших культур. Філологічні дисципліни дозволяють вивчати словесну культуру інших народів, що сприяє розширенню світогляду та формуванню толерантного ставлення до інших культур, сприяє розумінню різноманітності та багатству світової спадщини.

- зближення людства. Філологічні дисципліни сприяють зближенню різних культур шляхом усвідомлення їхньої індивідуальності та особливостей. Вони допомагають розвивати пошану та терпимість до культурних різниць, а також сприяють підтримці міжкультурного діалогу.

- наукове усвідомлення культур. Розуміємо, що філологічні дисципліни сприяють науковому вивченню індивідуальних культур: «вони зближують людство – сучасне і минуле не шляхом стирання відмінностей у культурах, а

шляхом усвідомлення цих відмінностей...» [11, с. 33]. Це допомагає учням краще розуміти, як культури взаємодіють і впливають одна на одну, а також як вони формувалися в історії.

Отже, можемо узагальнити, що філологічні дисципліни допомагають студентам бути культурно освіченими та готовими до роботи в сучасному суспільстві, де важлива взаємодія з різними культурними та мовними спільнотами.

Треба також додати, що філологічні дисципліни часто містять тексти, які висвітлюють моральні аспекти життя, етичні норми та цінності. Вивчення таких текстів може сприяти формуванню в студентів більш високих стандартів етичної поведінки, а також спонукати їх до обговорення та аналізу моральних питань.

Крім цього, філологічні дисципліни допомагають студентам розуміти та цінувати різноманітні аспекти культури, включаючи літературну, мовну, історичну та філософську спадщину, що сприяє розвитку духовної культури, яка передбачає вміння сприймати й розуміти різні форми мистецтва та культурні цінності.

Можемо також стверджувати, що філологічні дисципліни можуть розширити соціальний горизонт студентів, викриваючи їх до різних культур та світоглядів через вивчення різноманітних літературних творів і текстів. Це сприяє більш глибокому розумінню різноманітності суспільства і сприяє толерантному ставленню до інших людей.

У цілому, філологічні дисципліни не лише надають студентам знання та розуміння мови і культури, але і сприяють формуванню їхньої етичної поведінки, духовної культури та розширенню соціального досвіду.

Вивчення філологічних дисциплін може надати майбутнім учителям низку корисних знань і навичок. Узагальнивши підходи Г. Бондар [11], О. Цокур [58], Т. Коноваленко [27-28], можемо говорити про такі знання та навички:

- розширення культурного горизонту. Вивчення літератури, історії мови

та культурних аспектів різних націй допомагає майбутнім учителям краще розуміти та оцінювати різноманітні аспекти світу і культур інших народів.

- засвоєння мовних навичок. Вивчення мови, граматики та структури мови допомагає розвивати навички письма, спілкування та вивчення інших мов.

- підготовка до викладацької діяльності. Особливо важливо для майбутніх вчителів, які будуть навчати мови та літературу. Вони повинні мати глибокі знання у цих предметах, щоб успішно передавати їх студентам.

- розвиток аналітичних та критичних навичок. Філологічні дисципліни вимагають аналізу текстів, літературних робіт і мови, що сприяє розвитку аналітичного та критичного мислення, що корисно в будь-якій професії.

- використання сучасних технологій. Вивчення філологічних дисциплін може також означати роботу з сучасними технологіями, як комп'ютери, Інтернет і інші засоби комунікації, що стають важливими компонентами сучасної освіти і спілкування.

- практичні навички в різних сферах. Знання філологічних дисциплін можуть бути корисними в різних сферах, включаючи бізнес, науку, журналістику і багато інших. Вони надають підготовку до написання документів, аналізу і комунікації.

- розуміння світу та пошук свого місця у ньому: «цикл філологічних дисциплін допомагає студентам зрозуміти сенс життя, знайти своє місце в соціумі, визначити власні потенційні можливості» [11, с. 34].

Формування світогляду є важливим процесом, оскільки від нього залежить наше сприйняття навколишнього світу та рішення, які ми приймаємо у повсякденному житті та професійній діяльності.

Однак, разом із тим формування світогляду – це складний і багатогранний процес [28; 12; 50]. Головним завданням формування світогляду є створення основи для розуміння власного місця в світі, сприйняття різноманітності, розвитку критичного мислення та глибокої соціокультурної компетентності. Цей процес допомагає особистості знаходити власний шлях в житті, виробляти власні цінності і принципи, а також впливати на навколишній

світ. Але треба пам'ятати, що світ навколо нас постійно змінюється, і світогляд допомагає розуміти ці зміни, адаптуватися до них та приймати обґрунтовані рішення.

Формування світогляду майбутніх учителів у процесі вивчення філологічних дисциплін включає в себе різні компоненти, які допомагають студентам краще розуміти, приймати та інтегрувати гуманістичні цінності та погляди у свій світогляд. Г. Бондар у цілому говорить про такі складові [11, с. 35]:

1. Мотиваційний компонент, що стосується мотивації студентів для вивчення філологічних дисциплін з гуманістичною спрямованістю. Мотивація може виникати з розуміння важливості цих знань для розвитку їхнього особистого світогляду та для вибору гуманістичних орієнтирів у сприйнятті навколишнього світу.

2. Пізнавальний компонент включає здатність студентів до поглибленого розуміння гуманістичних норм, цінностей та ідеалів. Вони мають розуміти природу гуманістичних цінностей і вміти застосовувати їх у різних життєвих ситуаціях.

3. Дієво-операційний компонент стосується навичок та дій, які студенти набувають під час вивчення філологічних дисциплін. Сюди входить вміння ставити мету і оцінювати її гуманістичний зміст, регулювати свою поведінку відповідно до гуманістичних принципів, адекватно оцінювати свої дії та їх вплив на інших людей.

Вказані компоненти допомагають студентам засвоювати та інтегрувати гуманістичний світогляд у своєму житті та майбутній професійній діяльності як вчителів. Вони сприяють формуванню відповідальної, толерантної та педагогічно орієнтованої особистості, здатної до впливу на розвиток своїх учнів і суспільства у цілому з позицій гуманістичних цінностей.

На основі вищевказаних компонентів, можемо визначити критерії замірювання рівня сформованості світогляду.

1. Пізнавальний критерій виявляє ступінь засвоєння людиною знань про

всесвіт, закони природи та суспільства (знання глибокі, системні чи поверхові, фрагментарні).

2. Мотиваційно-ціннісний критерій характеризує усвідомлення власного ставлення до світоглядного змісту навчального матеріалу.

3. Діяльнісний критерій визначає наявність прагнення до перетворення знань у принципи особистості та її готовність до застосування власних світоглядних знань на практиці, про що свідчить сформованість у студента певних знань, умінь і навичок (стійких, ситуативних чи низьких).

Отже, поняття «світогляд майбутнього філолога» є важливою складовою професійної підготовки майбутніх фахівців в галузі філології. Світогляд в цьому контексті означає систему цінностей, переконань, поглядів на світ, яку майбутній філолог розвиває під час навчання та професійної діяльності.

1.2. Інформаційні технології у професійній діяльності філолога. Інформаційне середовище, як засіб формування свідомості людини

Освіта повинна готувати студентів до життя в сучасному суспільстві, де важливо бути готовими до різних викликів. Навчання сприяє розвитку навичок вирішення проблем, комунікації та співпраці, що необхідно для повноцінного особистого і соціального життя. Тому вивчення світоглядних аспектів допомагає студентам розуміти важливість громадянської участі і активного громадянства. Вони стають більш свідомими громадянами та здатними приймати участь у громадському житті.

З іншого боку, розвиток комп'ютерних технологій та мережі інтернет суттєво змінив підхід педагога до вивчення української мови та літератури в цілому. Однак, якщо говорити у контексті літератури, то метою педагога-словесника є розвивати в учнів зв'язне мовлення, стимулювати до творчої та розумової праці, тому урок літератури насамперед повинен притримуватись читацько-центричної моделі навчання, а сучасні інформаційні технології

повинні допомагати виконувати поставлені цілі.

У цілому впровадження інформаційних технологій в систему освіти суттєво перетворює спосіб, яким здійснюється навчання та передача знань. Цей процес впливає як на традиційні методи навчання, так і на введення нових освітніх технологій. Зрештою, інформаційні технології, зокрема комп'ютери, телекомунікаційні засоби, програмне забезпечення, та інші, стають необхідною складовою вищої освіти, і вони змінюють спосіб, яким студенти здобувають знання і взаємодіють з іншими учасниками навчального процесу.

В. Мірошниченко [42] говорить про такі способи впливу інформаційних технологій на вищу освіту:

1. Електронні підручники і мультимедіа . Інтерактивні підручники та навчальні матеріали можуть зробити навчання більш доступним та цікавим для студентів. Вони дозволяють вставляти відео, аудіо, анімації та інші мультимедійні елементи, які поліпшують розуміння матеріалу.

2. Електронні бібліотеки та архіви. За допомогою цих ресурсів студенти можуть отримувати доступ до великої кількості актуальних документів, журналів, наукових робіт і книг, що допомагає розширити їхні джерела для досліджень і навчання.

3. Освітні мережі. Глобальні та локальні освітні мережі дозволяють студентам взаємодіяти між собою та з викладачами з усього світу, що, своєю чергою, сприяє обміну ідеями, колаборації та навчанню на відстані.

4. Інформаційно-пошукові системи. Інструменти для швидкого та ефективного пошуку інформації допомагають студентам знаходити потрібний матеріал для своїх досліджень і проектів.

5. Електронна система управління навчанням (LMS). LMS дозволяють викладачам завантажувати матеріали для навчання, створювати завдання, відстежувати прогрес студентів і спілкуватися з ними. Вони полегшують організацію курсів та навчання.

У загальному, впровадження інформаційних технологій розширює можливості для отримання знань, сприяє більш інтерактивному та

індивідуалізованому навчанню. Проте важливо також враховувати, що цей процес потребує належного планування та підготовки. Вчителям та викладачам потрібно навчатися використовувати ці технології, а також розробляти змістовний та педагогічно обґрунтований електронний матеріал.

Тобто упровадження інформаційних технологій у вищу освіту має свої переваги та виклики, тому важливо забезпечити баланс між традиційними методами навчання та новими технологіями, щоб забезпечити якісну освіту для філологів.

О. Зимовець також вважає, що вимоги сучасного інформаційного суспільства зумовлюють той факт, що для здійснення ефективної педагогічної діяльності «вчитель повинен оволодіти не тільки проєктувальними, адаптаційними, організаційними, комунікаційними, дослідницькими професійними вміннями, але й інформаційно-практичними (уміння використовувати ІКТ у професійній діяльності) та інноваційними вміннями (володіння способами та прийомами інноваційних технологій, які: допомагають продуктивно розв'язувати інноваційно-педагогічні завдання)» [20, с. 161].

Тобто можемо стверджувати, сучасне інформаційне суспільство накладає певні вимоги на вчителів, які працюють у сфері освіти. Однією з ключових вимог є необхідність оволодіння інформаційно-практичними навичками, включаючи використання інформаційних технологій (ІКТ) в професійній діяльності. Вчителі повинні володіти навичками роботи з комп'ютерами, Інтернетом та електронними навчальними матеріалами.

Окрім того, вчителі повинні бути готові до впровадження інноваційних педагогічних методик і технологій в навчальний процес. Інновації передбачають використання сучасних засобів навчання та зміну підходів до навчання, що допомагає зробити навчання більш ефективним та зацікавлюючим для учнів.

І. Коротяєва аналізує переваги, які надають інформаційні технології в навчальному процесі. У цілому вони дозволяють:

- оптимізувати і модернізувати процес навчання; здійснити діагностику

та управління навчальним процесом;

- використовувати можливості інформаційних технологій, недоступні в традиційному навчальному процесі;
- використовувати можливості мультимедійних технологій; організувати різноманітні форми діяльності студентів щодо самостійного пошуку та презентації знань;
- розвивати навички аналізу інформації;
- стимулювати мотивацію до навчання; збільшити соціальну та професійну мобільність студентів [29].

Зазначені переваги використання інформаційних технологій в навчальному процесі свідчать про значне покращення та модернізацію системи освіти. Вони сприяють оптимізації навчання, розвитку мотивації студентів, покращенню навичок аналізу інформації, а також підвищенню соціальної та професійної мобільності студентів.

Однак важливо враховувати, що використання інформаційних технологій вимагає певних зусиль учителів та студентів для адаптації до нових методів навчання. Також потрібно враховувати можливі технічні та етичні аспекти при впровадженні ІТ в освітній процес.

Загалом, інформаційні технології відкривають нові можливості для покращення якості освіти та підготовки учнів до вимог сучасного суспільства. Вони стали невід'ємною частиною освіти, яка призвела до численних змін у навчальному процесі. ІТ дозволяють розширити доступ до знань, зробити навчання більш доступним та цікавим, а також готувати учнів до вимог сучасного суспільства, де інформація та технології відіграють ключову роль.

Привертає увагу, як А. Крохмаль [32] на прикладі вивчення іноземних мов вказує, що зазвичай визначають такі напрями застосування інформаційних технологій на заняттях:

1. Використання інформаційних технологій на заняттях є надзвичайно важливим компонентом сучасної освіти [32, с. 204]. Варто додати, що інформаційні технології дозволяють створювати спеціалізовані ресурси для

вивчення української мови, включаючи вправи на правопис, граматику, лексику та стилістику. Це робить процес навчання більш інтерактивним і ефективним, сприяючи кращому засвоєнню мовних навичок та знань. Використання презентацій на лекціях виявляється надзвичайно корисним, оскільки це допомагає студентам краще розуміти та засвоювати матеріал.

Презентації на заняттях не лише подають інформацію на слух, але також надають візуальну підтримку, що створює більше можливостей для учнів засвоювати матеріал, оскільки вони можуть більш яскраво бачити і розуміти концепції та ідеї, що викладаються. Такий використання інформаційних технологій сприяє покращенню якості навчання і робить процес навчання більш цікавим і доступним для студентів.

2. Застосування інформаційних технологій у підготовці до занять. «На цей час стає зрозумілим, що без інформаційних технологій неможливо уявити навчально-виховний процес. Застосування електронних посібників, словників, використання інтернету на заняттях, відео- та аудіозаписів допомагають кращому засвоєнню матеріалу студентами. Саме застосування цих допоміжних засобів допомагає студентам не лише слухати лекції та вчитись писати та читати транскрипції, але й слухати різні діалекти, дивитись документальні фільми»[32, с. 204] тощо.

3. Використання інформаційних технологій також відкриває широкі можливості для науково-дослідницької роботи студентів. А. Крохмаль як приклад наводить курс «Фонетика англійської мови», де на завершальному етапі навчання студентам надається можливість підготувати проект з обраної теми, яка цікава для подальшого дослідження [32, с. 204]. Використання інформаційних технологій робить цей процес більш ефективним та продуктивним.

Отже, інформаційні технології допомагають оптимізувати навчальний процес, поліпшуючи сприйняття матеріалу завдяки використанню презентацій на уроках та надаючи можливість самостійної роботи учням через доступ до електронних ресурсів та інтерактивних тестів. Крім того, вони стимулюють

мотивацію до навчання та сприяють розвитку навичок аналізу інформації. Найважливіше, вони відкривають широкі можливості для науково-дослідницької роботи учасників навчального процесу, дозволяючи їм проводити якісні дослідження та розвивати професійний потенціал.

Крім того, вчителі повинні постійно вдосконалювати свої професійні навички і бути готовими до навчання і самонавчання. Оскільки інформаційне середовище постійно змінюється та розвивається, вони повинні вивчати нові технології та методики.

Ще інформаційне середовище сприяє комунікації та співпраці між вчителями, учнями, батьками та іншими учасниками навчального процесу. Вчителі повинні бути готові до співпраці в онлайн-середовищі та використовувати це для покращення комунікації зі своїми учнями та колегами.

Можемо стверджувати, що інформаційні технології у професійній діяльності філолога відіграють важливу роль та готують його до активної повсякденної праці, адже у сучасному світі учитель виступає не лише як «ретранслятор» знань, але і як духовний наставник для молоді. Його роль полягає в тому, щоб сприяти формуванню цінностей, переконань і духовної глибини учнів. Для цього вчителю потрібно враховувати наступні аспекти:

- по-перше, учитель має бути відкритим до нових ідей і концепцій, які визначають розвиток сучасного світу. Швидкі темпи змін вимагають від нього готовності до використання нових методів та підходів у навчанні, які відповідають потребам сучасних учнів.

- по-друге, учитель повинен допомогти учням розуміти смисл науки і її вплив на суспільство. Важливо, щоб учні бачили, як наука впливає на розвиток технологій, культури та інших сфер життя.

- по-третє, учитель має мати чітку систему цінностей і переконань, яку він може передати учням. Це допомагає молоді розуміти, що важливо в житті і як вони можуть спрямовувати свої дії та вибори.

- по-четверте, учитель повинен бути готовим адаптуватися до змін у суспільстві і в освіті, що включає постійне навчання і самовдосконалення, а

також гнучкість у використанні нових педагогічних підходів і технологій.

Вважаємо, що учитель, який виконує роль духовного наставника, має важливе завдання формувати не лише інтелектуальний розвиток своїх учнів, але і їхній духовний світ, цінності, мораль і етику. Він сприяє становленню громадян зі сильною особистістю, які можуть приймати обґрунтовані рішення і приносити користь суспільству.

Для виконання цієї ролі, учитель повинен бути не лише фахівцем у своїй предметній галузі, але і психологом, соціологом і відкритим до вивчення нових аспектів гуманітарних наук.

Отже, свідомість – це складне психологічне утворення, яке включає в себе сприйняття, розуміння, аналіз і інтерпретацію інформації, а також власні переконання, цінності і ставлення до світу. Інформаційне середовище впливає на цей процес настільки суттєво, що певною мірою формує свідомість людини, її пріоритети та цінності.

Завдання закладів вищої освіти дійсно включає в себе формування студентами навичок та компетентностей, необхідних для успішної професійної діяльності в XXI столітті. Однією з ключових складових цього процесу є навички ефективного використання інформаційно-комунікаційних і веб-технологій.

У сучасному інформаційному суспільстві, де технології швидко розвиваються, вміння користуватися цими технологіями стають необхідними для багатьох професійних галузей. Навички роботи з комп'ютерами, використання веб-ресурсів, знання основ інформаційної безпеки та кібербезпеки стають важливими компонентами професійної підготовки студентів. Вважаємо, що ці навички дозволяють студентам бути конкурентоспроможними на ринку праці, здійснювати ефективний пошук і аналіз інформації, спілкуватися та співпрацювати в онлайн-середовищі, а також впроваджувати сучасні технології в свою професійну практику.

Інформаційне середовище, завдяки інформаційним технологіям та доступу до Інтернету, відіграє надзвичайно важливу роль у підготовці

майбутніх педагогів. Це середовище допомагає студентам розширювати свій загальний кругозір та освітній рівень, дозволяючи легко звертатися до різноманітних джерел інформації. Зокрема, інтернет надає доступ до безмежних освітніх ресурсів, навчальних матеріалів та курсів, що допомагають покращити процес навчання і розвиток дітей. Сучасні вчителі можуть користуватися інтерактивними додатками та веб-сайтами, щоб зробити уроки більш цікавими та ефективними.

Тобто ми підходимо до того, що інформаційне середовище як одне із середовищ у нашому житті відіграє важливу роль у підготовці майбутнього філолога до професійної діяльності. Треба вказати, що американський психолог Х. Мюррей зробив значний вклад у розвиток теорії взаємин людини із середовищем [65]. Його дослідження сприяли вдосконаленню методологічного підґрунтя психології середовища: він вважав, що поведінка особистості в будь-який момент не може бути розглянута відокремлено від впливу її оточення, яке визначає та, можливо, змінює цю поведінку. Один з ключових концептів, запропонованих Х. Мюрреем, – це «прес середовища». Він вважав, що на поведінку особистості впливає не лише її власні потреби і характеристики, але і вплив зовнішнього середовища.

Отже, Х. Мюррей наголосив на важливості розглядати особистість в контексті її взаємодії з оточенням та впливом середовища, в тому числі й інформаційного, на її поведінку і психологічний стан. Його підходи сприяли подальшому розвитку психології середовища і розумінню важливості взаємозв'язку між людиною і її навколишнім світом.

Натомість українська науковиця Г. Бондар відзначає, що «середовище може використовуватися, розвиватися або деградувати. Тобто, середовище – це не щось раз і назавжди дане. Це явище, яке знаходиться в постійному розвитку і зміні» [9, с. 21].

Інформаційний, професійно-освітній і культурний простір, що створюється певною педагогічною системою, спрямований на формування світогляду майбутніх учителів. «Це об'єктивна соціальна реальність, що є

сукупністю матеріальних, політичних, ідеологічних і соціально-психологічних чинників, котрі безпосередньо взаємодіють із особистістю у процесі її життєдіяльності і мають на неї активний вплив» [9, с. 21].

Іншими словами, простір, в якому перебуває людина, впливає на спосіб її мислення та ставлення до навколишнього світу. Г. Бондар наголошує, що така «атмосфера, що обумовлює погляди, переконання, ідеали особистості; має вплив на її поведінку; спонукає людину до вияву поваги до думки іншої людини, відповідно до участі в діалогах та відстоюванні своєї думки; допомагає особистості сформуванню своєї власної життєвої позиції» [9, с. 22].

Тобто можемо стверджувати, що інформаційний простір відіграє ключову роль у формуванні світогляду майбутніх учителів та їхньому професійному розвитку. Цей простір представляє собою сукупність різних ресурсів, які дозволяють студентам отримувати доступ до знань, спілкуватися та обмінюватися ідеями та досвідом.

Підсумовуючи роботи українських дослідників Н. Павинської [45], Т. Білан [5] можемо наголосити, що роль інформаційного простору важлива з кількох причин.

По-перше, інформаційний простір дозволяє студентам отримувати доступ до актуальних даних та наукових досліджень, що допомагає розширити їхні знання та розуміння світу. Він також надає можливість вивчати різні точки зору на питання, що сприяє розвитку критичного мислення та аналітичних навичок.

По-друге, інформаційний простір сприяє розвитку комунікаційних умінь студентів. Вони можуть обмінюватися ідеями та спілкуватися з колегами та викладачами через електронні платформи та соціальні мережі, що розвиває навички співпраці, а також навички конструктивного діалогу та обговорення різних поглядів.

По-третє, інформаційний простір сприяє саморозвитку та самонавчанню студентів. Вони можуть самостійно вивчати та досліджувати теми, які їх цікавлять, використовуючи різноманітні онлайн-ресурси, ЗМІ, соціальні

мережі.

З іншого боку, тенденції розвитку сучасної освіти відзначаються значущими змінами у відносинах між учителем та учнем. Вони переходять від суб'єктно-суб'єктних взаємовідносин до особистісно-особистісних стосунків, де акцент робиться на розвитку особистості кожного учасника освітнього процесу. Усвідомленість майбутніх педагогів їхньої ролі в професійній діяльності визначається рядом факторів.

Т. Білан слушно відзначає, що світогляд відіграє важливу роль у формуванні особистості майбутніх філологів: «усвідомленість майбутнім педагогом себе в професійній діяльності залежить від світоглядних конструктів, в основу яких покладено ціннісні орієнтири майбутнього педагога, емоційні переживання, ідеали, загальні життєві орієнтації» [5, с. 154].

Розуміємо, що саме інформаційне середовище дозволяє студентам оточувати себе різноманітною інформацією. Наприклад, щодо предмету літератури, то майбутні філологи будуть вивчати різні літературні школи, течії та культурні особливості певного періоду, що допомагає студентам розширювати свої ціннісні орієнтири та культурний світогляд.

Згадані Т. Білан [Білан] ідеали та загальні життєві орієнтації майбутніх педагогів визначають, які цілі вони ставлять перед собою у професійній діяльності. Наприклад, педагоги, які вважають важливим розвиток креативності учнів, можуть активно впроваджувати творчі методи навчання із використанням публікацій зі ЗМІ, презентації, фільмів тощо.

Отже, світогляд, ціннісні орієнтири, емоційна компетентність та ідеали відіграють важливу роль у формуванні усвідомленості майбутніх педагогів щодо їхньої ролі в освітньому процесі та впливають на сприйняття ними своєї професійної діяльності.

Ми підходимо до того, що у сучасному світі вміння ефективно працювати з інформацією є надзвичайно важливими. Інформаційне середовище повинно сприяти розвитку навичок пошуку, аналізу та обробки інформації. Крім цього, інформаційне середовище має створювати умови для

розвитку творчих здібностей студентів, сприяти їхньому самовираженню та самореалізації.

Треба відзначити, що Т. Гуревич досліджує інформаційне освітнє середовище із призми його цілей та умов, яким воно має відповідати.

Інформаційне освітнє середовище має досягати таких цілей:

- формування професійних знань, умінь і навичок;
- формування інформаційної культури майбутніх фахівців;
- реалізація творчого потенціалу і розвиток особистості;
- формування сучасного наукового і професійного світогляду;
- формування професійної самосвідомості [17, с. 32].

Бачимо, що значення інформаційного середовища складно переоцінити у формуванні майбутніх філологів та інших фахівців у сучасному світі. Воно сприяє розвитку їхніх професійних навичок, інформаційної культури, творчого потенціалу, інтелектуальної самосвідомості та формуванню сучасного наукового та професійного світогляду.

У процесі розробки інформаційного освітнього середовища розв'язується цілий комплекс навчально-методичних, психолого-педагогічних, організаційних, технічних, технологічних, програмних, соціально-економічних, нормативних і ергономічних проблем, тісно пов'язаних між собою, спрямованих на формування креативної особистості [17, с. 8].

Тобто розробка інформаційного освітнього середовища супроводжується вирішенням різноманітних завдань і проблем, що охоплюють різні аспекти освіти та технологій. Розглянемо вказані питання детальніше.

Доцільним рішенням є розробка навчальних програм і навчальних матеріалів, які враховують сучасні методи навчання та інтерактивні підходи. Крім цього, важливо створити навчальні курси, які відповідають вимогам ринку праці і розвитку науки та технологій.

Розвиток педагогічних підходів, спрямованих на індивідуалізацію навчання та підтримку розвитку особистості студента. Сучасна освіта покладає акцент на саморозвиток, креативність та критичне мислення.

Важливою є і організація навчального процесу, включаючи розклад занять, контроль успішності студентів, планування та координацію навчальних заходів.

Також варто згадати і про забезпечення доступу до сучасних інформаційних технологій, високошвидкісного Інтернету та відповідної технічної інфраструктури, яка дозволяє студентам та викладачам використовувати інноваційні навчальні засоби.

Що стосується програмних питань, то як приклад може бути розробка програмного забезпечення для навчання, включаючи веб-платформи, додатки для онлайн-навчання, інтерактивні вправи та інше. Важливо, щоб це програмне забезпечення було зручним та ефективним для користувачів.

Забезпечення доступності освіти для різних соціальних груп та шарів населення, враховуючи їхні економічні можливості, а також розробка гнучких фінансових моделей для оплати навчання дозволяє вирішити соціально-економічні завдання.

Ергономічні завдання полягають у необхідності створення зручного та інтуїтивно зрозумілого інтерфейсу для користувачів платформи, який спрощує навчання та спілкування. Розробка доступних та адаптивних інтерфейсів для людей з обмеженими можливостями.

Ці завдання спільно спрямовані на формування креативної, компетентної та готової до викликів сучасного філолога, який може успішно працювати у сучасному інформаційному суспільстві та приносити користь суспільству і науці.

Студенти філології мають доступ до електронних бібліотек, баз даних, онлайн-сайтів та інших інформаційних ресурсів, що допомагає їм досліджувати мови, літературу та культуру більш ефективно. Вони можуть використовувати інтерактивні навчальні платформи для вивчення мов та літературних творів, а також для обговорення актуальних питань у своїй галузі.

Наприклад, студенти філології можуть вивчати мовну фонетику, аналізувати тексти літературних творів, а також вивчати сучасні лінгвістичні

дослідження за допомогою інтернет-ресурсів та електронних словників. Вони можуть спілкуватися з колегами та викладачами через відеоконференції та обмінюватися інформацією швидше і ефективніше.

Загалом освітній процес із використанням інтегрованого освітнього середовища, на думку Г. Гордійчук передбачає роботу з такими складовими [15, с. 125]:

1) навчально-методичний комплекс дисципліни (інформаційне наповнення процесу навчання);

2) електронна бібліотека навчальної дисципліни – електронні підручники, посібники, власні проєкти, інтернет-ресурси (умови індивідуальної траєкторії навчання);

3) інформаційні банки дисципліни, що постійно оновлюються (електронні підручники і посібники, демонстрації, тестові й інші завдання, зразки виконаних проєктів);

4) модульний принцип побудови курсів дисциплін [15, с. 125]. Цей принцип передбачає організацію навчального процесу у вигляді модулів, тобто невеликих самостійних блоків матеріалу, які можна комбінувати та пристосовувати до потреб кожного студента. Модульні курси дають студентам можливість вибирати теми, які їх цікавлять, і навчатися власним темпом. Натомість рефлексія суб'єктів навчального процесу включає в себе аналіз та обговорення навчального досвіду, що сприяє розвитку інформаційної культури викладачів і студентів.

5) модульно-рейтингова педагогічна технологія [15, с. 125]. Ця технологія передбачає використання модульного підходу до оцінювання студентів, де кожен модуль (тема або блок матеріалу) оцінюється окремо. Рейтингова система дозволяє студентам бачити свій академічний прогрес і працювати над покращенням результатів. Ця технологія також адаптована до індивідуальних потреб студентів, допомагаючи їм розвивати власні навички та здібності.

6) розробка творчих (дослідницьких) проєктів, у тому числі колективних;

7) студентські науково-практичні конференції та публічний захист

творчих проєктів [15, с. 125]. Ці заходи надають студентам можливість представити свої дослідження та проєкти спільноті інших студентів і викладачів. Вони стимулюють розвиток навичок рефлексії та комунікації, оскільки студенти мають обговорювати свої думки та ідеї з аудиторією.

8) автоматизована система контролю знань (полегшує працю викладача і сприяє відвертості й об'єктивності оцінювання знань студентів);

9) вибір інформаційного ресурсу (оптимальне поєднання електронних і традиційних освітніх ресурсів) тощо. вважаємо, що майбутні філологи мають можливість вибирати між різними джерелами інформації, включаючи електронні та традиційні ресурси, що сприяє оптимальному поєднанню різних методів навчання та дозволяє студентам здобувати знання в спосіб, який найкраще відповідає їхнім потребам.

Можемо стверджувати, що всі перераховані підходи та інструменти, що належать до інформаційного освітнього середовища, мають значущий вплив на формування свідомості майбутнього філолога. Так, інформаційні технології дозволяють студентам швидко отримувати доступ до актуальної інформації та навчальних ресурсів, що сприяє розвитку їхніх професійних компетенцій.

Натомість робота з різними інформаційними джерелами та технологіями сприяє розвитку критичного мислення, аналітичних навичок та здатності визначати достовірність інформації. Своєю чергою можливості для творчого вираження та роботи над творчими проєктами допомагають розвитку творчого потенціалу майбутніх філологів і сприяють формуванню їхньої унікальної особистості.

Робота з різними джерелами інформації, обговорення наукових ідей та участь у наукових конференціях допомагають студентам формувати світогляд і розуміти різні аспекти світу та науки.

Крім цього, участь у студентських заходах, публічний захист проєктів, а також обговорення матеріалів у мережі сприяють розвитку навичок рефлексії та комунікації. Зрештою, студенти навчаються обирати найбільш доцільні інформаційні ресурси для виконання того чи іншого завдання, що допомагає

розвивати навички самостійного навчання та аналізу інформації.

Зв'язок між інформаційним середовищем і світоглядом філолога є важливим і відчутним. Зокрема, можемо говорити про такі аспекти:

- філологи, які працюють і навчаються в інформаційному середовищі, мають доступ до широкого спектру інформації, текстів різних культур та періодів. Це розширює їхні знання та розуміння світу, сприяючи формуванню більш обґрунтованого світогляду.

- інформаційне середовище надає філологам доступ до різноманітних текстів, мистецтва, мови, творчих робіт тощо, що стимулює їхню творчість, сприяє розвитку світогляду і внесенню нових ідей у літературу, мову та культуру.

- засоби масової інформації та інтернет можуть впливати на формування ціннісних орієнтирів філолога, пропонуючи різноманітні погляди, ідеї і стилі життя. Філологи в інформаційному середовищі повинні бути критичними і здатними аналізувати інформацію, щоб розвивати свій власний системний світогляд.

- інформаційне середовище відображає сучасну соціокультурну реальність, і філологи, які вивчають тексти, мову та культуру, повинні розуміти ці прояви, що допомагає їм формувати більш повне розуміння світу і суспільства.

- інтерактивність і спілкування, адже за допомогою інформаційного середовища філологи можуть спілкуватися з колегами, студентами, вченими із різних країн і культур, що розширює їхні можливості розуміти інші культури та точки зору.

- філологи можуть використовувати інформаційне середовище для постійного самоосвіти. Це допомагає розвивати їхню самосвідомість як професіоналів і формує їхній світогляд як освічених осіб.

Отже, інформаційне середовище має значущий вплив на формування світогляду філолога, оскільки цей професійний напрям вимагає глибокого розуміння мови, літератури, культурних аспектів, історії та філософських

поглядів на ті чи інші речі. При цьому інформаційне середовище створює унікальні можливості для філологів розширювати свої знання, вдосконалювати професійні навички та розвивати свій світогляд.

1.3. Медіа як інформаційна технологія у формуванні світогляду

Медіа ресурси, як важливий інструмент сучасної освіти, мають значний потенціал для формування якісної освіти та розвитку студентів. К. Овсянникова слушно наголошує, що використання медіа ресурсів в освітній сфері має давню історію та пов'язано із викладанням насамперед філологічних дисциплін [44, с. 126]. Медіа ресурси, такі як літературні журнали, кіно, аудіокниги, відеолекції і т. д., можуть значно збагатити навчальний процес і зробити його більш цікавим та доступним для учнів. Ці ресурси дозволяють учням краще розуміти та аналізувати літературні твори, відкривають можливості для вивчення літературної теорії та критики. Крім того, вони сприяють поглибленому розумінню культурного контексту та історичного періоду, в якому виникали літературні твори.

Дослідниця Т. Гурова вказує, що ці ресурси в контексті освітньої діяльності філологів можуть виконувати ряд важливих завдань. Перш за все, вони сприяють вихованню та розвитку особистості студента, яка відповідає вимогам інформаційного суспільства та інноваційної економіки [18, с. 52].

Медіа ресурси допомагають реалізувати перехід до сучасних технологій освіти, спрямованих на досягнення соціально бажаного результату та особистісного розвитку студентів. Вони сприяють розвитку універсальних навчальних дій, таких як критичне мислення, аналітичність, самостійність, комунікативна компетентність.

Засоби медіа ресурсів також допомагають робити зміст освіти більш доступним та цікавим для студентів, а також враховувати їхні індивідуальні особливості. Індивідуалізація навчання стає більш доступною завдяки медіа

ресурсам, які дозволяють враховувати потреби та можливості кожного студента.

Крім того, використання медіа ресурсів у філологічній освіті сприяє стабільному досягненню запланованих результатів [18, с. 52], що є важливим фактором для самостійного успішного засвоєння нових знань, вмінь і компетенцій. Таким чином, медіа ресурси стають необхідним інструментом для сучасного майбутнього філолога, який прагне надати учням якісну освіту та розвивати їхні потенційні можливості.

Зрештою, медіа у глобальному значенні є основою інформаційного суспільства. Проте важливо зазначити, що формування інформаційного суспільства може мати свої виклики та проблеми, такі як нерівний доступ до технологій та інформації, проблеми з безпекою та конфіденційністю даних, а також залежність від технологій та соціальних мереж. Тому необхідно забезпечувати доступ до інформації та технологій для всіх верств населення, забезпечувати безпеку та конфіденційність даних та розвивати критичне мислення та компетенції для ефективного використання інформації.

Своєю чергою ЗМІ (засоби масової інформації) є важливим елементом інформаційного суспільства. Інформаційне суспільство охоплює всі аспекти суспільного життя, включаючи економіку, політику, культуру, освіту, науку та технології, і залежить від доступу до інформації та її швидкого обміну.

ЗМІ, а саме газети, журнали, телебачення, радіо, Інтернет-ресурси та соціальні медіа, відіграють важливу роль у формуванні громадської думки та впливають на поведінку людей, особливо в питаннях, що стосуються політики та громадської діяльності.

Крім цього, медіа є важливим джерелом інформації для громадськості про події, які відбуваються у світі. Вони можуть бути корисним для розширення кругозору та розуміння різноманітних поглядів і підходів до проблем.

ЗМІ виконують важливі функції в інформаційному суспільстві, зокрема комунікативну, організаторську, ідеологічну, культурно-освітню, рекламно-довідкову та рекреативну [37]. Розглянемо їх детальніше. Так, комунікативна

функція полягає в спілкуванні та налагодженні контакту з аудиторією. Організаторська функція пов'язана з роллю ЗМІ як «четвертої влади» в суспільстві.

Своєю чергою, ідеологічна функція пов'язана з прагненням здійснювати глибокий вплив на світоглядні основи та ціннісні орієнтації аудиторії. Культурно-освітня функція полягає в пропаганді та поширенні в житті суспільства високих культурних цінностей. Рекламно-довідкова функція пов'язана з задоволенням утилітарних запитів різних верств аудиторії. Рекреативна функція включає розваги, зняття напруги та отримання задоволення.

Усі ці функції є важливими для формування та розвитку суспільства, вони дозволяють нам отримувати різноманітну інформацію та бути свідомими громадянами. Комунікативна функція допомагає встановлювати контакт між людьми та групами, обмінюватися інформацією та ідеями, сприяє формуванню громадської думки та обговоренню важливих питань.

«Організаторська функція полягає в тому, що ЗМІ виступає як посередник між владою та громадянами, контролює дії влади та інформує про її рішення. Це дозволяє забезпечувати відкритість та прозорість управління, а також взаємодію між різними соціальними групами» [37, с. 62].

Натомість ідеологічна функція полягає в тому, що ЗМІ впливають на формування світогляду та цінностей людей. Вони допомагають ставити питання на обговорення, аналізувати різні погляди та думки, формують культурні та моральні стандарти суспільства.

Культурно-освітня функція сприяє підвищенню рівня культури та освіти в суспільстві, сприяє розвитку науки, мистецтва та культури. Рекламно-довідкова функція допомагає забезпечувати інформацію про різні продукти та послуги, що дає можливість людям зробити свідомий вибір.

У той же час рекреативна функція допомагає забезпечити розваги та відпочинок для людей, що є важливим для збереження психологічного здоров'я та підвищення якості життя. В цілому, всі ці функції допомагають формувати

інформаційний простір та інформаційне суспільство.

Інформаційне суспільство варто розглядати як суспільство, що живе в інформаційному просторі. Тому інформаційний простір – це сукупність інформаційних ресурсів, які створюють, обробляють, розповсюджують та споживають учасники інформаційного суспільства.

Термін «інформаційний простір», як стверджує О. Литвиненко [39], був запозичений соціально-гуманітарними науками з фізики, де означав можливість співіснування різних явищ і факторів. Ще одна сучасна дослідниця І. Ярох переконана, що «інформаційний простір являє собою сукупність інформації, яка зберігається та циркулює в процесі соціальних комунікацій» [61, с. 76].

Інформаційний простір складається з різних елементів, таких як ЗМІ, соціальні мережі, електронні бібліотеки, інтернет-ресурси тощо. Він постійно змінюється та розвивається, адже змінюються потреби та запити користувачів, технології, які використовуються для створення та обробки інформації, а також інші фактори. Важливо зазначити, що він може мати великий вплив на суспільство та культуру. Наприклад, за допомогою інформаційного простору можуть поширюватись ідеї та цінності, які впливають на поведінку та думки людей. Також інформаційний простір може впливати на політику та економіку країни, оскільки за допомогою нього часто поширюються різноманітні новини та думки.

Є різні види інформаційного простору. Інформаційний простір варто розглядати на різних рівнях – від окремих людей до цілих соціальних систем. Кожний суб'єкт інформаційного простору має свої власні цілі та інтереси, і тому динаміка інформаційного простору є складною та динамічною. Крім того, у кожної людини чи соціального утворення може бути своя інформаційна реальність, що може відрізнитися від тієї, що існує в загальному інформаційному просторі. Залежно від масштабу та складності, інформаційний простір може бути розглянутий як місце конфліктів, взаємодії та співпраці різних суб'єктів.

Засоби масової інформації відіграють важливу роль у формуванні та

забезпеченні інформаційного простору. Вони забезпечують доступ до інформації для широкої аудиторії, передаючи новини, аналізуючи події, тлумачачи погляди на них, допомагаючи людям розуміти інформацію та ставитися до неї критично. ЗМІ також є важливим інструментом для формування громадської думки, підтримки демократичних процесів, контролю за діяльністю влади та бізнесу, просування прав людини та боротьби зі стереотипами.

ЗМІ також можуть впливати на створення та розвиток інформаційного простору через свої технічні та організаційні можливості. Вони можуть використовувати різні канали та формати передачі інформації, такі як телебачення, радіо, інтернет, газети, журнали, соціальні мережі тощо, щоб залучити різні аудиторії. Крім того, вони можуть визначати теми для обговорення, контролювати мову та стиль дискусії, а також взаємодіяти з іншими суб'єктами інформаційного простору, такими як політики, бізнес-структури, громадські організації, активісти тощо.

Однак на прикладі ЗМІ сусідньої країни, насамперед РФ, можна пересвідчитися, як мас медіа використовують з метою впливу на підсвідомість особи не у позитивному плані. ЗМІ разом із пропагандою непомітно для людини спрямовують її думки і поведінку у задане маніпулятором русло. Головне завдання такого впливу – створити видимість вільного вибору, фактично не залишаючи такого.

Сучасні засоби масової інформації чинять потужний вплив, оскільки саме вони формують образ і сприйняття того світу, в якому живе суспільство. Вплив ЗМІ забезпечують їх кількість, поширеність та доступність кожній людині. Журнали, газети, телебачення та радіо відіграють провідну роль у формуванні громадської думки в усьому світі, тому що не лише надають інформацію про події, але й аналізують їх.

У світлі швидкозмінних тенденцій для майбутнього філолога становлення і розвитку медіа сфери є вкрай важливою. Але треба розуміти, що медіа сфера останнім часом суттєво змінюється, зважаючи на розвиток мережі Інтернет,

нових потреб читачів та зміни функції ЗМІ.

Серед сучасних тенденцій розвитку ЗМІ як інститут громадянського суспільства варто згадати такі:

- комп'ютеризація та інтернетизація комунікацій. Зважаючи на те, що більшість людей в нашій країні мають доступ до Інтернету з комп'ютера або гаджета, «журналісти доклали чимало зусиль, аби налагодити комунікацію зі своїм читачами/глядачами через цей канал. Історія електронних медіа в Україні почалася, коли різноманітні друковані видання, крім того, що створили власні сайти, «завели акаунти в популярних соціальних мережах» [23, с. 41].

Тому комп'ютеризація та інтернетизація комунікацій є однією з найбільш визначальних тенденцій розвитку ЗМІ в сучасному світі. Ця тенденція передбачає використання комп'ютерів, мобільних пристроїв та Інтернету для забезпечення доступу до інформації та для взаємодії з аудиторією.

Завдяки інтернетизації комунікацій, ЗМІ можуть швидко та легко отримувати новини, інформацію та думки з різних джерел, а також поширювати їх на широку аудиторію. Також інтернет дає можливість забезпечити більш інтерактивну взаємодію між ЗМІ та їх аудиторією, зокрема за допомогою соціальних мереж та інших онлайн-платформ.

Однак, важливо зазначити, що комп'ютеризація та інтернетизація комунікацій також можуть створювати нові виклики та проблеми, зокрема з приводу безпеки даних та конфіденційності, боротьби з дезінформацією та фейк-ньюз, а також забезпечення рівного доступу до інформації для всіх верств населення. Тому важливо забезпечувати розуміння та використання інтернет-ресурсів з етичним та відповідальним підходом.

У наш час ознайомитися з контентом електронних медіа можна з гаджета, перебуваючи в маршрутці, на обідній перерві тощо. Українські друковані та аудіовізуальні ЗМІ зрозуміли, що їхні аудиторії все більше користуються Інтернетом та мобільними пристроями для отримання інформації. Більшість ЗМІ, незалежно від різновиду, мають свої веб-сайти, де розміщують новини, статті, відео та аудіоматеріали. Крім того, вони створюють сторінки в

соціальних мережах, де публікують свої матеріали та взаємодіють зі своїми читачами та глядачами.

Багато ЗМІ також створюють власні канали на YouTube, де публікують відеоматеріали, і використовують мобільні додатки для зручного доступу до своїх новин. Своєю чергою Інтернет-ЗМІ оптимізували свої сайти для перегляду із гаджетів або й створили спеціальні мобільні додатки. Більшість людей звикла шукати інформацію саме там.

Ці тенденції свідчать про те, що ЗМІ стають все більш інтерактивними та доступними для своїх аудиторій, а також про те, що вони активно адаптуються до нових технологій та змін у способах споживання інформації.

- розвиток «нових медіа». «Нові медіа» (англ. newmedia) – термін, «який застосовують щодо інтерактивних електронних видань і нових форм комунікації виробників контенту зі споживачами, що відрізняє їх від традиційних медіа, таких як: традиційне ТБ, радіо, газети і журнали. Цим терміном позначають процес розвитку цифрових, мережевих технологій та комунікацій у медійній галузі» [21, с. 72], – вважає д-р наук із соц. комунікацій Н. Зражевська. Рушійними силами для розвитку та утвердження цього різновиду медіа є такі процеси, як комп'ютеризація, інтернетизація, медіація і віртуалізація інформації. Цілком очевидно, що нові медіа немислимі без комп'ютера як такого. Саме з допомогою ПК перед медіа відкрилася можливість поєднувати різноманітні форми подачі інформації: звук, відео, текст тощо. А мережі Інтернет як віртуальному всеосяжному простору нові форми комунікацію завдячують можливості донесення інформації до широкого кола читачів без врахування законів простору, часу тощо.

З іншого боку, журналістика як сфера відкрита, тому сьогодні кожен охочий може використати свої аканти у соціальних мережах, аби стати інформатором для багатьох. Однак виникає питання, чи можна соціальні мережі прирівнювати до засобів масової інформації, як і блоги із низкою характерних для них особливостей. Це складне питання, оскільки соціальні мережі та блоги мають свої особливості, які відрізняють їх від традиційних

ЗМІ.

- орієнтація на вузьке коло читачів/глядачів, розвиток галузевої журналістики. Протягом останніх десятиліть активно почали розвиватися засоби масової інформації, адресовані окремим категоріям читачів.

Наприклад, літературознавчі періодичні видання грають важливу роль у професійній діяльності філолога, надаючи ряд переваг і можливостей. Вони дозволяють філологам бути в курсі останніх літературних тенденцій, літературознавчих досліджень, нових критичних підходів та перекладів, що особливо важливо для тих, хто активно досліджує сучасну літературу.

Також літературні журнали часто публікують наукові статті, рецензії та аналітичні матеріали, які можуть стати джерелом інформації та аналізу для учнів. Літературні журнали підтримують активний інтелектуальний розвиток фахівців, сприяючи пошуку нових підходів до аналізу та інтерпретації текстів.

Літературознавчі періодичні видання не однорідні за своїм тематичним, ідейним та жанровим спектром. Не даремно А. Пилипенко у статті «Контент літературного журналу: принципи моделювання» [51] пише, що за кількісним вмістом літератури, журнали можна поділити на:

- літературно-художні (містять первинні літературні твори та критику: «Критика», «Сучасність», «Четвер»);
- літературні (література плюс довкола літературна інформація – інформаційні повідомлення, статті, інтерв'ю: «Вітчизна», «Кальміус», «Дніпро», «Київська Русь»);
- змішаного типу (поєднання літературно-художньої складової з іншими змістовими аспектами як рівноправних частин журналу: «Всесвіт», «Книжковий огляд», «ШО», «Ї») [51].
- електронні сайти, що спеціалізуються на тематиці літературного життя країни («Читимо», ЛітАкцент»).

Змістове наповнення спеціалізованих літературознавчих видань може

поділятися на такі різновиди, як художня література, публіцистика, критика та інформаційні матеріали. Відтак, зважаючи на ці та інші ознаки сучасні дослідники умовно пропонують поділяти літератури журнали можна на три різновиди, а саме літературно-художні, літературні та змішаного типу.

Літературна та критична періодика розрахована на фахівців галузі літературознавства, студентів, вчителів шкіл та ВНЗ а також зацікавленої аудиторії, котрій небайдужий розвиток українського художнього слова. Крім цього, можемо помітити, що деякі видання тяжіють до масовості або навпаки мають науковий статус, як часопис «Слово і час».

Типово для літературно-художніх видань з точки зору літературознавства притаманне поєднання таких типів контенту як художня ланка (проза, поезія, драма, гумор, фантастика), публіцистика (есеїстика, спогади), критика (рецензії, огляди літератури, відгуки на книгу), інформаційні матеріали.

Можемо стверджувати, що Літературні журнали грають значущу роль у роботі вчителя української мови та літератури і мають безліч переваг та користь:

1. Джерело нової інформації. Літературні журнали регулярно публікують вірші, оповідання, есе, критику та інші літературні твори; для вчителя це безцінне джерело нового матеріалу для аналізу та обговорення зі своїми учнями.

2. Посилення мовленнєвої культури. Читання якісних текстів в літературних журналах допомагає учням покращити своє мовлення, збагатити словниковий запас і розібратися з правильним вживанням мови.

3. Вивчення структури та стилю. Аналіз текстів, які публікуються в журналах, допомагає учням розуміти структуру літературних творів, вивчати особливості авторського стилю та майстерності.

4. Розвиток аналітичних навичок. Через обговорення літературних текстів у класі вчителі можуть розвивати аналітичні навички учнів, вчити їх розуміти глибокий зміст та мету автора.

5. Виховання літературної культури. Літературні журнали допомагають

виховувати літературну культуру та зацікавленість учнів літературою, показуючи їм, що світ слова є важливим та цікавим.

б. Актуальність матеріалу. Багато літературних журналів публікують тексти сучасних авторів, що дозволяє учителям привертати увагу учнів до актуальних літературних явищ і тенденцій.

Одним із важливих аспектів формування майбутнього філолога є медіа грамотність. Медіа грамотність спрямована на здобуття особою вмінь та навичок користуватися засобами масової інформації, критично оцінювати отриману інформацію.

Детальніше зосередимося на проблемах медіа грамотності в Україні. Сьогодні для свідомого українця велике значення має перевірка достовірності даних, фактів, опублікованої інформації, поширеної у медіа чи соціальних мережах.

Розглянемо, яким чином розглядають медіа грамотність українські дослідники. Так, В. Іванов та О. Волошенюк у виданні «Медіа освіта та медіа грамотність» подають таке визначення вказаному поняттю – це «сукупність мотивів, знань, умінь і можливостей, що сприяють добиранню та передаванню медіа текстів різних форм, жанрів, а також аналізу складних процесів функціонування медіа в суспільстві» [23, с. 26].

Тобто медіа грамотна людина розуміє, за якими критеріями варто обирати публікації для прочитання або програми для перегляду. Вона здатна аналізувати отриману інформацію, а також передавати у суспільстві.

Для порівняння, науковці О.Баришполець та Л. Найдьонова у виданні «Медіа культура особистості» розглядають вказане поняття як «комплекс навичок та вмінь не лише користуватися технікою мас-медіа та спілкуватися з її допомогою, а насамперед розрізняти першорядну й другорядну інформацію, абстрагуватися від надлишкової, сповна сприймати зміст, «прочитувати» підтекст і тлумачити його» [2, с. 37]. Бачимо, що у вказаному вище визначенні робиться акцент ще й на тому, аби громадяни розуміли, які кількість інформації вони здатні спожити, а тому не підписувалися на усі підряд медіа та не читали

безперервно новини у різних ЗМІ. Адже крім отримання інформації, людині необхідний час і для її осмислення, аналізу, оцінки тощо.

Натомість О. Рекун термін «медіа грамотність» визначає, як «складову медіа культури, яка стосується вміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіа засобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити» [52, с. 42].

Із вказаного вище, ми можемо зробити висновок, що хоча науковці і по-різному визначають медіаграмотність як поняття, однак більшість із них одностайні у позиції, що її можна здобути тільки шляхом медіа освіти громадян, а полягає медіа грамотність у вмінні добирати потрібну інформацію, критично ставитися до побаченого та почутого, вміти проаналізувати та інтерпретувати отримані дані.

Медіаграмотність сучасного фахівця розуміється як професійна якість особистості, яка є умовою успішної самореалізації в професії, творчості, житті та виражається в здатності адекватно оцінювати реальність, в тому числі і медіа реальність. Медіаграмотність – це комплексна якість особистості, яка передбачає розуміння засобів масової інформації, їхньої ролі в суспільстві, знання механізмів формування та поширення інформації, уміння критично мислити, оцінювати та аналізувати інформацію, розрізняти об'єктивну та необ'єктивну інформацію, а також здатність використовувати засоби масової інформації для досягнення своїх цілей. У сучасному світі медіа грамотність є важливою професійною якістю для фахівців у багатьох галузях, оскільки засоби масової інформації стали необхідним інструментом взаємодії зі споживачами, клієнтами та партнерами.

Мета сучасної освіти сама по собі не навчити накопичувати та засвоювати інформацію, а осмислювати неї і використовувати у повсякденному житті. Тому вважаємо, що навчити українців критичному мисленню – напрочуд важлива мета сучасної освіти. Схожою видається і мета формування медіа грамотності.

Більше того, система вищої освіти для філологів передбачає наявність формування медіаграмотності. Скажімо, розділ «Медіакультура сучасного вчителя-словесника» в курсі «Методика навчання української мови» відіграє важливу роль у формуванні компетентностей майбутніх вчителів-словесників. Основною метою цього розділу є розгляд питань інфомедійної грамотності та визначення ролі сучасних медіа технологій у сучасному навчальному процесі.

Студенти, які вивчають цей розділ, розвивають розуміння важливості медіакультури в контексті сучасної освіти. Вони аналізують користь і ризики, пов'язані з використанням цифрових технологій у навчанні та вихованні. Курс надає їм інструменти для врахування позитивних аспектів, таких як покращення доступу до інформації, стимулювання інтересу до української мови та літератури через медійні формати.

Однак студенти також дізнаються про ризики, пов'язані з використанням медіа, такі як надмірна залежність від гаджетів та можливість поширення недостовірної інформації. У підсумку, курс «Медіакультура сучасного вчителя-словесника» сприяє формуванню комплексу навичок та знань, які допоможуть майбутнім вчителям ефективно використовувати медіа технології у своїй педагогічній діяльності та розвивати медіаграмотність серед своїх учнів.

Медіаграмотність стає все важливішою у сучасному інформаційному суспільстві, де ми постійно зіштовхуємося з великим обсягом інформації через різні медійні платформи. Для покращення рівня медіаграмотності доцільно використовувати вправи, які спрямовані на навчання аналізу, критичного мислення та усвідомлення різних можливостей інформаційного середовища щодо впливу на майбутнього філолога.

Отже, майбутні вчителі можуть пропонувати учням активну роботу з літературними текстами із журналів або інших ЗМІ, наприклад, створення власних творів, обговорення контексту і теми, інтерпретацію тощо.

1.4. Роль інформаційних технологій у професійній діяльності філолога

Реагуючи на виклики сучасного світу в 10 ключових компетентностях Нової української школи прописана інформаційно-цифрова компетентність, яка найкраще формується в ході використання можливостей інформаційних технологій. Вказана компетентність «передбачає критичне застосування (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією, в публічному просторі та приватному спілкуванні. Це передбачає інформаційну і медіа грамотність, навички безпеки в Інтернеті, розуміння етики роботи з інформацією» **[Ошибка! Источник ссылки не найден.]**.

Філологи використовують інформаційні технології для проведення досліджень у галузі мовознавства, літературознавства, стилістики та інших суміжних областей. Вони можуть аналізувати тексти, використовуючи комп'ютерні програми для пошуку та обробки даних. Однак що стосується освітньої діяльності, то інформаційні технології допомагають філологам навчати учнів більш ефективно завдяки використанню електронних підручників, відеоуроків, сайтів, ЗМІ, вебінарів, онлайн-словників та довідників тощо.

Одним із елементів інформаційно-освітнього середовища філолога у наш час є сайт, або точніше низка сайтів. Л. Панченко у монографії «Інформаційно-освітнє середовище сучасного університету» вказує, що під педагогічним сайтом викладача у наш час варто розглядати «спроектований викладачем елемент інформаційно-освітнього середовища університету, що об'єднаний загальною предметною областю, ідеєю, смисловою спрямованістю, загальним стилем виконання, виконує презентаційну, інформаційну, навчально-методичну і комунікативну функцію» [46, с. 99].

Тобто сайт дозволяє викладачеві презентувати свій предмет, представляти себе та свій підхід до навчання. Він може розміщувати інформацію про себе, свої професійні досягнення, публікації, дослідження, що

підсилює авторитет. Щодо вказаної інформаційної функції, тона сайті викладач може розміщувати навчальні матеріали, лекції, методичні рекомендації, роздатковий матеріал для студентів, що робить доступ до навчального контенту більш зручним та доступним для учнів.

Крім цього, сайт може містити розклад занять, вказівки щодо виконання практичних завдань, рекомендації для самостійної роботи студентів, інструкції щодо підготовки до іспитів та здачі робіт. Ще сайт дозволяє встановлювати контакт між викладачем і студентами через форуми, чати, електронну пошту або інші засоби зв'язку, де студенти можуть ставити питання та отримувати відповіді.

Google-документи (англ. GoogleDocs) – «розроблений компанією Google безкоштовний мережевий офісний пакет, що включає текстовий, табличний редактор і службу для створення презентацій, утворений у результаті злиття Writely і GoogleSpreadsheets» [24, с. 6].

Використання сервісу «Документи Google» для створення тестових форм і опитувань є важливим інструментом у професійній діяльності філолога [29, с. 123]. Ця технологія дозволяє створювати різноманітні тестові завдання для оцінювання знань та навичок студентів. Використовуючи цей інструмент, філолог може створити тести з різними типами питань, включаючи альтернативний вибір, множинний вибір, вербальні відповіді та шкали оцінювання.

Однією з основних переваг цієї технології є можливість автоматичної перевірки відповідей студентів та надсилання їм результатів разом із варіантами правильних відповідей та поясненнями. Це робить процес оцінювання більш ефективним і зручним як для викладача, так і для студентів.

Крім того, створені тестові форми можна використовувати як інструмент для активізації самостійної роботи студентів та стимулювання їхньої мотивації до навчання. Вони дозволяють організовувати різноманітні форми діяльності, включаючи самостійний пошук та презентацію знань.

Соєю чергою хмарні технології є сучасним підходом до надання доступу

до різноманітних послуг та додатків через Інтернет. Їх сутність полягає в створенні інформаційного простору, який можна використовувати для створення, зберігання, обробки та накопичення різних документів та даних. Одним із прикладів використання хмарної технології є платформа GoogleClassroom, яка спрощує процес організації навчального процесу для викладачів та студентів.

За допомогою GoogleClassroom педагоги можуть створювати власні класи, де об'єднують різні інструменти, такі як GoogleDrive, GoogleDocs, GoogleSheets та GoogleSlides [18, с. 53]. Це дає можливість викладачам або вчителям створювати та розповсюджувати завдання без використання паперової документації. Учні, у свою чергу, можуть легко здавати завдання та спілкуватися з викладачами через цей онлайн-інструмент.

Хмарні технології дозволяють впроваджувати більш зручні та ефективні методи навчання, а також сприяють співпраці та обміну інформацією між учасниками освітнього процесу навіть на віддаленій відстані. Ця технологія стає все більш важливою у сучасному освітньому середовищі, де зростає роль інформаційних технологій та вимоги до зручності та доступності навчання.

Одним з оптимальних і доступних для педагога засобів використання комп'ютерно-інформаційних технологій на уроках літератури та мови є створення презентацій [4, с. 16]. Найчастіше для створення презентації використовується програма Microsoft Office PowerPoint, яка дозволяє чітко структурувати та ілюструвати матеріал, виокремлювати проблемні запитання та завдання, логічно поділити тему на блоки, розділи тощо.

Як пише В. Лисенко, презентація є формою наочності, яка супроводжує пояснення вчителя та виконує низку важливих функцій, зокрема: «інформативну, керуючу, мотивуючу, виховну та розвиваючу функції» [38, с. 240]. Тобто в цілому мультимедійні презентації є ефективним засобом, спрямованим на індивідуалізацію та диференціацію навчання, що допомагає систематизувати матеріал та заощаджувати час. Серед переваг такого методу подання інформації не тільки зручність її підготовки, а й зручна система

навігації, яка сприяє вільному переходу від одного слайда до іншого, а також можливість самостійно задавати темп переходу слайдів.

На перший погляд, може здатися, що з допомогою презентації можна подавати хронологію життя автора, однак її потенціал значно ширший. У презентації можна вміщувати низку фото, відео-матеріалу про життя автора, уривки із першоджерел, спогади про письменника його сучасників тощо.

Крім цього, презентація – це не тільки інструмент роботи вчителя, учні середньої та старшої школи також повинні практикувати створення цього різновиду мультимедійного матеріалу.

Ще один різновид мультимедіа, який доцільно використовувати при вивченні мови та літератури, – це інтерактивна дошка, яка «є периферійним пристроєм комп'ютера й виконує роль додаткового комп'ютерного монітора. Вона відрізняється від звичайного монітора поверхнею, яка чутлива до дотику й має великі розміри — для зручності в роботі з аудиторією» [48, с. 29].

І. Берегова пише, що на уроці літератури ефективно працює і прийом кластера. Його суть полягає в тому, що «на інтерактивній дошці записується основне слово (визначення теми), а навколо (на зразок сонечка) фіксуються ідеї (у вигляді слів чи малюнків) – кластери, співвідносні з темою» [3, с. 54]. Цей прийом доцільно використовувати і ході вивчення нового матеріалу і під час перевірки засвоєння знань учнями.

Варто говорити і про використання фільмів чи, точніше, їх уривків у ході вивчення життєпису автора або твору. Уривки із фільмів або відеосюжети особливо доцільні у тих випадках, коли використання нерухомих ілюстрацій або таблиць недоцільне. Однак під час використання відеоінформації не варто забувати про збереження темпу уроку – відео фрагмент має бути коротким за часом. Крім цього, варто працювати над отриманням зворотного зв'язку, аби учні відповіли на запитання вчителя, прокоментували побачене, написали у вигляді домашньої практики есе, відгук тощо на основі побаченого матеріалу у сюжеті чи фільмі.

Особливо привертають увагу фільми, що були відзняті та випущені у

прокат останніми роками. Серед таких, зокрема, стрічка «Заборонений» про життя В. Стуса. Автори зосереджуються на кількох основних етапах життя Стуса – київський період, суд і його останні дні у колонії. Крім цього, вийшли або готуються до виходу «Тарас. Повернення» про російське ув'язнення Тараса Шевченка, «Узлісся» про Лесю Українку і документальний фільм «Ульяненко: без цензури» про Олесья Ульяненка.

Не меншим потенціалом володіють і так звані заочні екскурсії, що допомагають миттєво перенестися до музею творчості певного письменника, побувати у його будинку, місцях роботи, побачити колорит того чи іншого краю. Тобто віртуальні екскурсії демонструють реальні об'єкти, які у той чи інший спосіб пов'язані із життям та творчістю письменника, а мета використання таких екскурсій може мати різний характер. Головна їх перевага – це те, що віртуальні екскурсії створюють ілюзію присутності учня у музеї чи іншому об'єкті.

Віртуальні літературні екскурсії на уроках української літератури поділяються на такі види на кілька різновидів. Насамперед варто назвати (за А. Чучею [59]):

- літературно-біографічні – екскурсії, пов'язані з життєвим та творчим шляхом письменника; Важливим спектром є також літературно-краєзнавчі – екскурсії місцями, які бережуть пам'ять про життя і творчість письменника, допомагають розкрити також його роль у формуванні культурної спадщини певного регіону країни.

- не менш актуальними є і й історико-літературні – екскурсії, що розкривають певні періоди розвитку національних культур і літератур.

- також розрізняються і літературно-художні – екскурсії українськими або світовими виставковими залами.

Такий метод суттєво економить час, не вимагає використання коштів на приїзд, вхідні квитки тощо. Але є низка особливостей щодо використання вказаного мультимедійного прийому. Так, вчитель повинен перед екскурсією підготувати учнів до сприйняття того чи іншого матеріалу, зацікавити клас,

активізувати їхню дослідницьку діяльність. Після або у ході екскурсії вчитель також коментує побачене, спонукає учнів ділитися враженнями, ставити додаткові запитання.

Закріплювати вивчення життєпису письменника можна з допомогою низки самостійних дослідницьких завдань – перелічимо найбільш оптимальні із них. Кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри української і зарубіжної літератури та методики навчання, Н. Дига [19] наполягає на тому, що для засвоєння біографії письменників, можна вдаватися до використання різноманітної дослідницької роботи.

Використання мультимедійних технологій у контексті вивчення життя письменника має чималий потенціал. Дослідники, зокрема, називають нижчеподані переваги мультимедійного методу роботи:

«Мультимедіа полегшує процес запам'ятовування, робить вивчення матеріалу більш цікавим, створює ілюзію віртуальної реальності» [55, с. 186]. Застосування інформаційних технологій сприяє формуванню уваги, потягу до експериментування.

Наголошуючи на принципі історизму як провідному у процесі вивчення біографії багатьох українських письменників, учителям варто запропонувати вивчення біографії письменника в зв'язку з характеристикою її епохи. Життєпис письменниці – це можливість збагнути певну епоху, події, культурне та мистецьке життя, настрої художників слова. У цьому випадку мультимедійний матеріал про побут, культуру, суспільні події певної доби будуть значно краще сприйматися, ніж усна розповідь про їх.

Інформаційні технології забезпечують економне використання навчального часу у ході пояснення нового матеріалу. Педагог, скажімо, може використовувати мультимедійну презентацію, що має заздалегідь продуманий вигляд та форму, що дозволить швидко та зручно викласти потрібний матеріал.

Сучасні форми подачі інформації також повинні стимулювати учнів до творчої діяльності, сприятимуть до збільшенню обсягу інформації й самоконтролю, підвищують інтерес до предмета. Наприклад, після перегляду

документального фільму про письменника, вчитель може запропонувати написати есе, рецензію, відгук, твір-роздум тощо.

Крім цього, для мультимедіа характерний високий рівень наочності. Г. Токмань підкреслює, що «письменник зображується вчителем як історична особа, яка існувала в певну історичну добу в певному краї і вела з ними діалог. Митець своїм словом впливає на історичний час, стає з ним врівень, хоча результат їхніх стосунків може постати перед народом значно пізніше, по смерті поета» [56, с. 119]. Тому інформаційні мультимедійні форми подання інформації допомагають учням осягнути сутність епохи та роль митця у ній.

У цілому С. Болсун визначає особливості формування фахівця освітньої сфери в інформаційному суспільстві, які відзначаються такими ключовими аспектами:

1. Відхід від старої компетенційної концепції підготовки. Замість акценту на вузькому прагматизмі та вузькофахових знаннях, сучасна підготовка вчителів спрямована на формування різноманітних компетенцій, це включає в себе не лише професійні навички, але і здатність до критичного мислення, розвиток творчих здібностей та здатність адаптуватися до змін.

2. Орієнтація на глобальні проблеми. Навчання має відображати сутність глобальних проблем сучасності, сприяти розумінню їх причин та виховуванню відчуття особистої участі в розв'язанні цих проблем.

3. Формування гармонійно розвиненої особистості. Підготовка вчителя повинна сприяти формуванню освіченої та гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного самовдосконалення та мобільності.

4. Культурологічний аспект підготовки. Основний акцент в навчанні переноситься на розвиток культури мислення, почуттів та поведінки. Знання, вміння та навички стають константами діяльності особистості.

5. Збагачення професійної культури. Підготовка вчителів включає розуміння духовної культури професійно значущих якостей особистості вчителя. Це включає майстерність та багатство внутрішнього світу.

б. Розбудова правового та соціального устрою. Формування нового покоління вчителів, які мають глибокі фундаментальні та спеціальні знання, готові до самостійного розвитку та інноваційної діяльності, стає активною частиною будівництва правового, політичного та соціально-економічного устрою держави.

Отже, виокремлені особливості вказують на необхідність підготовки вчителів, які були б готові до викликів інформаційного суспільства, маючи комплекс компетенцій та глибоке розуміння сучасних проблем.

Висновки до розділу 1.

Світогляд – це комплекс переконань, цінностей, поглядів і уявлень, які визначають спосіб, яким людина сприймає і розуміє світ навколо себе. Це свого роду філософська основа, яка впливає на усі аспекти життя і визначає її ставлення до різних явищ, подій і людей.

Інформаційне середовище впливає на формування світогляду філолога, розширює його знання, стимулює творчий підхід і аналітичне мислення, а також допомагає філологам розуміти та адаптуватися до змін у сучасному світі та культурі. Інформаційне середовище може бути використане для збагачення світогляду філолога, надання нових перспектив і можливостей у їхній професійній та особистісній діяльності.

Однак важливо зазначити, що від філологів також вимагається критичний підхід до інформації, яку вони знаходять в інформаційному середовищі. Повноцінний розвиток світогляду потребує здатності відокремлювати надійну інформацію від сумнівних джерел і визначати власні ціннісні орієнтації.

Загалом інформаційне середовище допомагає філологу не тільки сформувати предметні та ключові компетентності, а й формує риси, що спрямовані на здобуття вмінь та навичок користуватися інформацією, новітніми технологіями. Тобто учні повинні навчитися формувати розуміння, за якими критеріями варто обирати публікації для прочитання або програми для перегляду. Починаючи із шкільних років необхідно навчати дітей розуміння,

що собою являє інформаційне середовище, яким чином воно функціонує та як впливає на світогляд.

Інформаційне середовище, зокрема ЗМІ, є джерелом сучасної мовної практики, дозволяючи учням читати публікації українською мовою із використанням тих одиниць, що школярі вивчають на уроках (фразеологія, омоніми, пароніми, антоніми, синоніми та ін.), що сприяє розвитку мовленнєвих навичок та збагаченню словникового запасу школярів.

Що стосується вивчення літератури, то ЗМІ надають доступ до різноманітної інформації, включаючи літературні новини, огляди літературних творів, рецензії, інтерв'ю з авторами та літературну критику, актуальні публікації щодо перекладів творів тощо. У цілому, інформаційні технології роблять вивчення літератури більш доступним та цікавим процесом, сприяючи розвитку інтересу до літератури та поглибленню знань в цій галузі.

У той же час, інформаційне середовище можуть викликати і негативні наслідки, включаючи спотворення фактів та вплив на мовний стандарт. Тому важливо розвивати критичне мислення учнів та вчити їх аналізувати інформацію з різних джерел.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ВПЛИВУ МЕДІА НА СВІТОГЛЯД ФІЛОЛОГА

2.1. Емпіричне дослідження впливу медіа на формування світогляду майбутнього філолога

Інформаційне середовище є важливим осередком у формуванні світогляду філолога, яке розширює сферу його знань та розвитку професійних навичок. Воно допомагає зрозуміти сучасний світ та процеси, що у ньому відбуваються. Тому емпіричне дослідження впливу медіа та інформаційних технологій на формування світогляду майбутнього філолога є важливим для розуміння та аналізу взаємодії медіа та освіти в галузі філології.

Визначені нами критерії відповідають змістовим компонентам феномену світогляд майбутнього філолога: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивно-оцінний.

Нами було розроблено анкету для діагностики , що складається із 7 змістовних блоків (див. Додаток А). В експериментальному дослідженні узяли участь 52 особи віком від 18 до 21 року із них, з 1 по 3 курс. Опитування проводилося протягом вересня 2023 року на базі Філологічного факультету Запорізького національного університету.

Результати анкети дозволять зрозуміти, наскільки студенти свідомо використовують інформаційні ресурси для вивчення мови та літератури, а також які аспекти вони вважають найважливішими в цьому контексті. Аналіз результатів допоможе зрозуміти, наскільки інформаційні технології впливають на формування світогляду та освіти майбутніх філологів і чи вони дійсно допомагають їм краще розуміти ці аспекти.

Питання дозволяють отримати інформацію щодо частоти користування медіа, типів медіа, цілей використання, ставлення до використання ЗМІ та

інших інформаційних технологій в навчанні, а також впливу інформаційного середовища на світогляд та мовну грамотність студентів.

Блок 1. Аналіз рівня використання медіа здобувачами освіти. (рис. 2.1.).

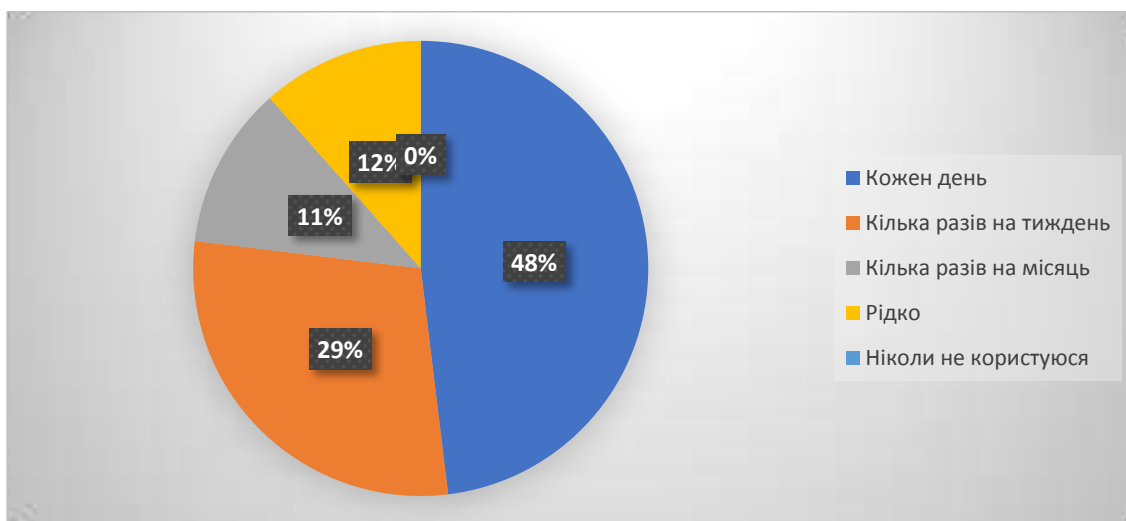

Рисунок 2.1. Результати дослідження рівня використання медіа

Найбільша кількість майбутніх філологів (25 осіб або 48,07%) користується медіа щодня, ще 28,8% користуються кілька разів на тиждень, тоді як тільки 11% використовують медіа кілька разів на місяць і 12% (6 людей) відзначили, що користуються медіа рідко. Жоден респондент не наголосив, що не використовує медіа та інформаційні технології у повсякденному житті.

Блок 2. Аналіз використання студентами телебачення, Інтернету, радіо та газет/журналів (рис. 2.2.)

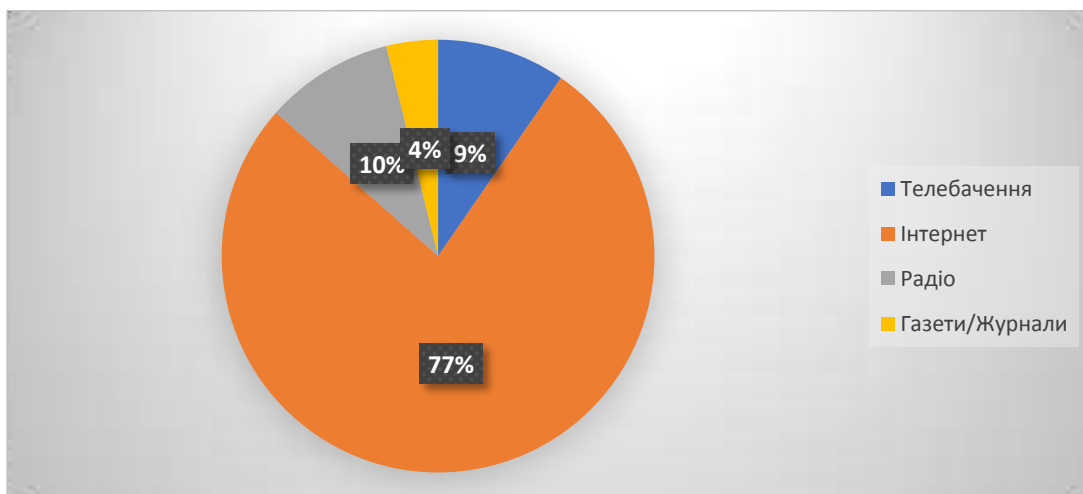

Рисунок 2.2. Результати дослідження найбільш популярних різновидів медіа

Інтернет є найбільш популярним типом медіа серед респондентів (див. рис. 2.2.). Відповідно до опитування, найбільшу популярність серед філологів має Інтернет – його використовує 77% опитаних. На другому місці – радіо, яким користуються 10% опитаних, майже скільки ж займає телебачення. І газети та журнали користуються популярністю тільки у 4% опитаних.

Блок 3. Ціль використання медіа. (рис. 2.3.)

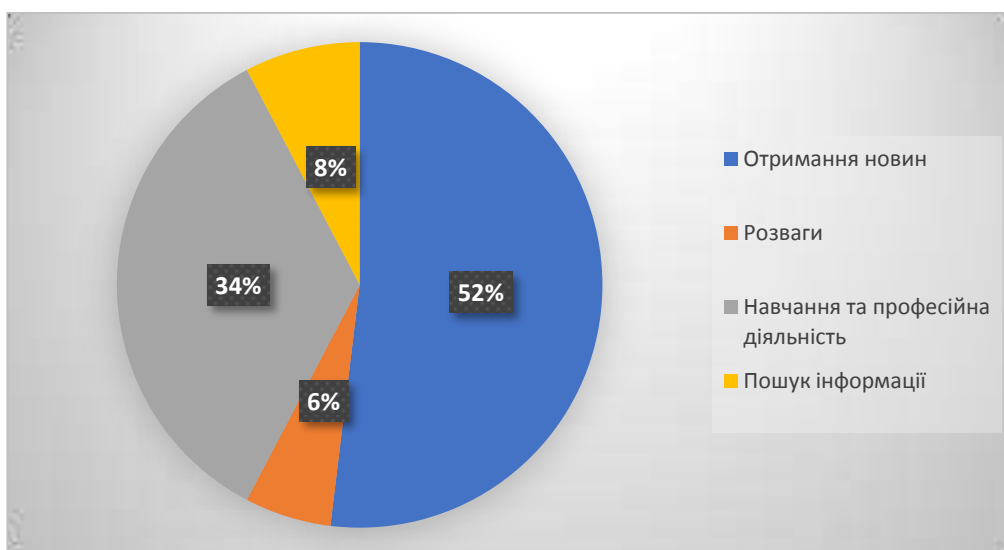

Рисунок 2.3. Результати дослідження цілей використання медіа серед респондентів

Результати показують, що більшість людей використовує медіа для отримання новин (27 з 52), що свідчить про інформаційну потребу людей і їх бажання бути в курсі подій. Досить мало людей використовує медіа для розваг (3 з 52) та значно більше для навчання та професійної діяльності (18 з 52). Також варто звернути увагу, що 4 людей використовують медіа для пошуку інформації, що може бути пов'язано зі своєю майбутньої спеціальністю або особистими інтересами.

Отже, результати дослідження щодо використання медіа майбутніми філологами вказують на активний вплив медіа на цю групу. Більшість студентів користуються медіа щодня або кілька разів на тиждень, що свідчить про високий рівень обізнаності та використання цих засобів для збагачення своїх знань та підвищення професійного рівня.

Блок 4. Аналіз використання медіа для стеження за літературними новинами. (рис 2.4.)

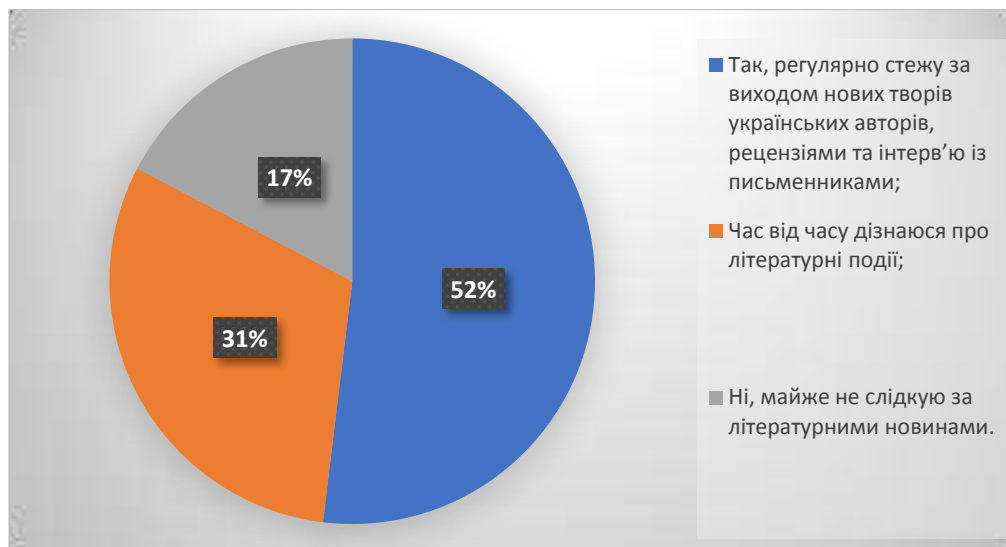

Рисунок 2.4. Відповіді майбутніх філологів на запитання «Чи відстежуєте ви літературні новини через медіа?»

Щодо стеження за літературними новинами через медіа (див. рис. 2.4.), то відповіді респондентів вказують на те, що значна частина філологів дійсно переглядає новини літературної галузі на постійній основі. Подана половина (27 осіб) відзначила, що регулярно стежить за літературними новинами, включаючи виходи нових творів та інтерв'ю з письменниками. Це свідчить про їхній інтерес до сучасної літератури та бажання бути в курсі актуальних подій у цій галузі.

Тим не менше, є і ті, хто стежить за літературними новинами час від часу (16 осіб), що також може свідчити про певний рівень зацікавленості, але з меншою регулярністю. Та лише невелика кількість філологів (9 осіб) не слідкує за літературними новинами через медіа.

Блок 5. Аналіз використання різних джерел медіа для отримання інформації професійного характеру (рис. 2.5.).

Результати анкетування вказують на популярність різних джерел медіа серед майбутніх філологів для отримання інформації професійного характеру (див. рис. 2.5.).

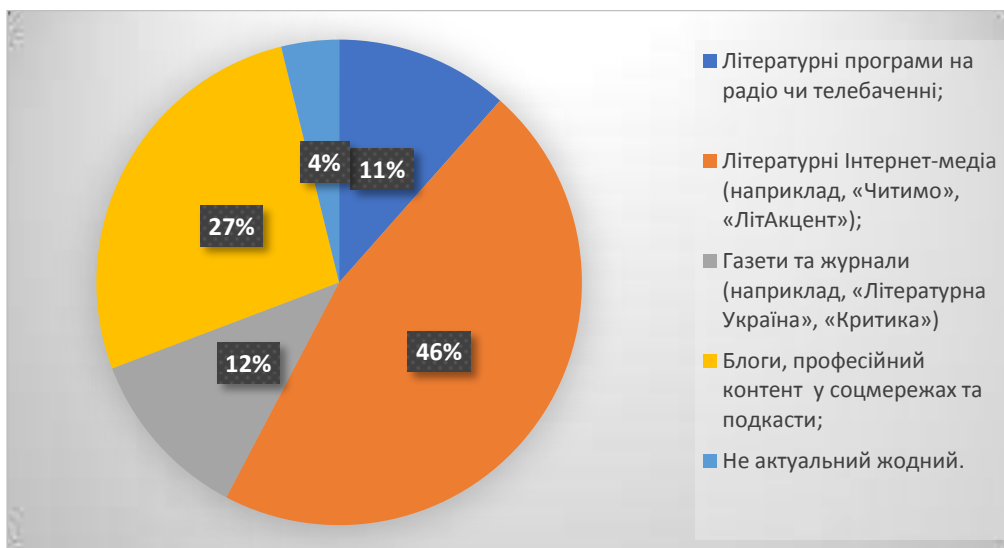

Рисунок 2.5. Відповіді майбутніх філологів на запитання «Через які медіа ви найчастіше отримуєте інформацію професійного характеру?»

За результатами дослідження, понад 24 учасники (48%) вказали, що найчастіше отримують інформацію професійного характеру через літературні Інтернет-медіа, такі як «Читимо», «ЛітАкцент» та ін. Це свідчить про велику популярність онлайн-ресурсів серед молодих фахівців у сфері філології. Інтернет надає зручний доступ до актуальних матеріалів та можливість швидкої інтеракції з літературною спільнотою.

Друге місце за популярністю посідають блоги та подкасти, що отримали підтримку 14(27%) респондентів, що вказує на меншу популярність цих форматів серед майбутніх філологів.

Газети та журнали, як наприклад «Літературна Україна» чи «Критика», зазнали меншої популярності, проте вони залишаються значущими джерелами інформації для близько 12% респондентів. Та стільки учасників опитування надають перевагу літературним програмам на радіо чи телебаченні.

Загалом, результати анкети свідчать про те, що фахівці у сфері філології широко користуються різними джерелами медіа для отримання професійної інформації, причому інтернет-ресурси та новітні інформаційні технології займають провідні позиції.

Аналізуючи відповіді на запитання «Чи вважаєте Ви важливим

використовувати ЗМІ та інші інформаційні технології при вивченні української літератури у ЗЗСО?», а також «Чи вважаєте доцільними публікації із ЗМІ у ході вивчення української мови, наприклад при вивченні розділу «Лексика»?» можемо стверджувати, що майбутні філологи у цілому схвально ставляться до цієї перспективи.

Більшість респондентів (73%) вважають важливим використання ЗМІ та інших інформаційних технологій при вивченні української літератури у ЗЗСО через цікавість сучасних дітей до технічного прогресу та супутніх з ним можливостей. Проте, 16% відповідають, що використання цих технологій доцільне тільки для окремих класів та розділів навчального матеріалу, а 11,54% вважають, що це неважливо через надмірну залежність дітей від гаджетів.

За результатами анкетування, учасники вибрали наступні відповіді на питання про актуальність інших інформаційних технологій для майбутньої педагогічної практики (див. рис. 3.6.). Більшість респондентів (42%) вважають інтернет-сайти та соціальні мережі найбільш актуальними інформаційними технологіями для майбутньої педагогічної практики. Також, значна кількість респондентів вважають актуальними мобільні додатки та освітні платформи (31%). Крім цього, 23% опитаних вважають достатньо доцільними у ході навчання української мови та літератури фільми чи віртуальні екскурсії (53,85%). І найменше відповідей отримали віртуальні бібліотеки та хмарні сервіси (4%).

Блок 6. Аналіз найбільш актуальних інформаційних технологій, крім ЗМІ, у контексті майбутньої педагогічної роботи. (рис. 2.6.)

Учасники опитування надали такі відповіді на питання про вплив інформаційного середовища на їхнє усвідомлення ролі української мови та літератури в освітній системі та житті суспільства: більшість респондентів (75,47%) вважають, що інформаційне середовище впливає на їхнє усвідомлення ролі української мови та літератури в освітній системі та житті суспільства. Тільки дуже маленька частина респондентів (3,77%) вважають, що інформаційне середовище не впливає на їхнє усвідомлення цієї ролі. А 20,75%

респондентів вважають, що важко відповісти на це питання.

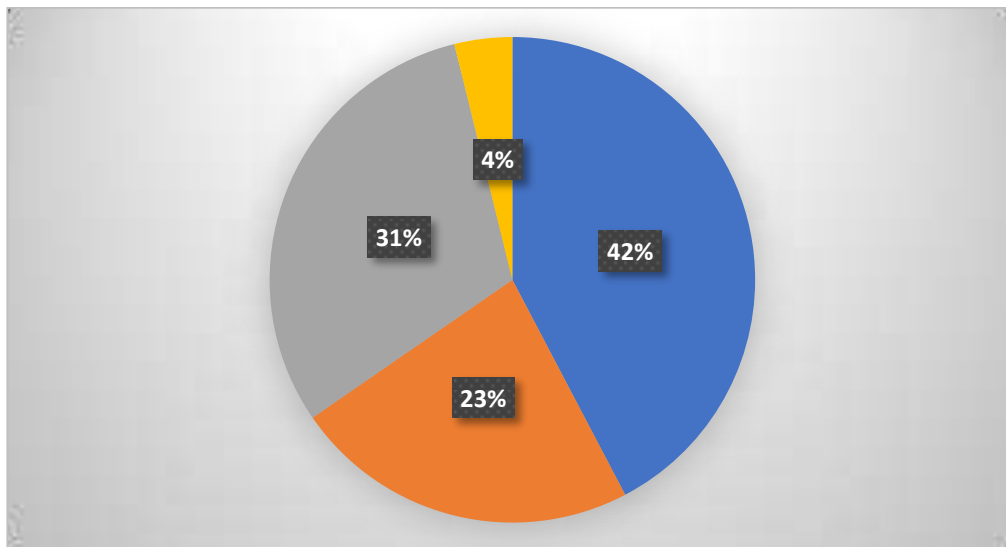

Рисунок 2.6. Відповіді майбутніх філологів щодо найбільш актуальних інформаційних технологій, крім ЗМІ, у контексті майбутньої педагогічної роботи

Разом із тим, за результатами анкетування, учасники також відповіли на запитання про вплив інформаційного середовища на їхню мовну грамотність та рівень літературної освіти. Більшість респондентів (55,77%) вважають, що інформаційне середовище позитивно впливає на їхню мовну грамотність та рівень літературної освіти. Деякі респонденти (9,62%) вважають, що цей вплив є негативним, що можна пояснити наявністю інформаційної війни, поширення фейків, мовної ворожнечі тощо. Трохи менше респондентів (19,23%) стверджують, що інформаційне середовище не впливає на їхні знання у цих сферах, і лише 15,38% зазначають, що важко визначити вплив.

Питання про фактори, які найбільше впливають на формування світогляду молодих філологів, дозволяє з'ясувати, які аспекти оточуючого середовища і освітнього процесу вважаються важливими для студентів.

За результатами анкетування більшість студентів (42,31%) вважають, що медіа та інформаційні ресурси найбільше впливають на формування їхнього світогляду. Освіта та навчальні програми університетів також зазнали певного впливу, але менше значущого для більшості студентів (25,00%). Спілкування з

викладачами та однокурсниками, а також культурні та суспільні події, хоча і мають свій вплив, але займають менший відсоток відповідей (19,23% та 13,46% відповідно).

Аналіз цього питання вказує на те, що студенти вважають інформаційні ресурси та медіа основними факторами формування свого світогляду. Це може бути пов'язано зі зростаючою роллю медіа в сучасному суспільстві та доступністю інформації через ці ресурси.

Блок 7. Аналіз усвідомлення інформаційних технологій та медіа майбутніми філологами. (рис. 2.7.)

Рисунок 2.7. Відповіді майбутніх філологів на питання «Що із вказаного переліку Вам допомогли усвідомити інформаційні технології та медіа?»

Результати аналізу питання про те, яке з вказаних значень найкраще допомогли усвідомити інформаційні технології та медіа у контексті формування мовного світогляду (див. рис. 2.7.) вказують на те, що найбільша частина респондентів (36,54%) відзначають важливість української мови та літератури у процесі освіти та виховання молодого покоління. Це може свідчити про те, що інформаційні технології та медіа активно пропагують українські цінності та важливість популяризації національної спадщини серед юного покоління.

Значення мови в контексті історії України також має своїх прихильників (13,46%). З цього можна зробити висновок, що історичний аспект сприймається менш актуальним у контексті використання медіа та інформаційних технологій.

Значення мови та літератури в формуванні національної культури та ідентичності також знаходить визнання у 23,08% респондентів. Це свідчить про усвідомлення студентами ролі мови та літератури в створенні та збереженні культурної спадщини.

Вплив української мови та літератури на суспільні стосунки, комунікацію та міжособистісні відносини був обраний меншою частиною респондентів (11,52%), що може вказувати на те, що цей аспект не є пріоритетним у їхньому усвідомленні.

Розвиток аналітичного мислення та літературної критичності через вивчення мови та літератури був вибраний найменшою кількістю респондентів (5,77%), що може свідчити про менший акцент на цей аспект в контексті використання медіа та інформаційних технологій.

Відповідно проведеному діагностичному зрізу було визначено рівень застосування інформаційних засобів майбутніми філологами в навчальній діяльності. (табл. 2.1)

Таблиця 2.1

Рівень застосування інформаційних засобів майбутніми філологами в навчальній діяльності

Рівень сформованості	Відсотковий показник	Абсолютний показник
Високий	30%	16
Середній	35%	18
Достатній	27%	14
Низький	8%	4

Отже, результати дослідження підтверджують значущість змістовно-інформаційного впливу медіа на формування світогляду майбутніх філологів і

вказують на їхню зацікавленість у використанні медіа для професійного росту та оновлення знань у галузі літератури та мовознавства.

2.2. Шляхи формування медіаграмотності майбутнього філолога як показник сформованості його світогляду

Медіаграмотність вказує на рівень освіченості та свідомості особистості в сучасному інформаційному суспільстві. Вміння розрізняти, аналізувати та критично сприймати інформацію, яка подається через різні медійні канали, є важливою частиною формування світогляду та культурної компетентності. Медіаграмотність допомагає майбутнім філологам усвідомлювати, як медіа можуть впливати на їхнє сприйняття світу, думки та переконання.

Сформована медіаграмотність також сприяє більш об'єктивному сприйняттю інформації та зниженню ризику попадання під вплив маніпулятивної інформації чи фейків. Вона допомагає особистості краще розуміти власні потреби в інформації, вибирати надійні джерела інформації та активно брати участь у медійному діалозі. Таким чином, медіаграмотність сприяє формуванню освіченої, критично мислячої та відповідальної особистості.

У додатку Б. подані вправи, що спрямовані на розвиток критичного мислення та усвідомлення важливості правильного розуміння та обробки інформації, особливо в контексті медіа. Учасники вправ навчаються аналізувати, перевіряти достовірність, та оцінювати інформацію, яку вони бачать у ЗМІ та на інших платформах.

Так, вправа «Маніпулювання заголовками» навчає учасників розрізняти маніпулятивні заголовки в медійних матеріалах та створювати об'єктивні та правдиві повідомлення. Вона підкреслює важливість критичного підходу до інформації.

Натомість вправа «Зіпсований телефон» демонструє, як легко можна

втратити істинну сутність інформації при її передачі, наголошуючи на необхідності точності та дбайливості у відображенні подій.

Так само вправа «Неповні новини: небезпека маніпуляції» вчить учасників визначати, чи містять новини достатньо інформації для повного розуміння подій та надає можливість виявити потенційну маніпуляцію інформацією у ЗМІ.

З метою розвитку медіаграмотності та формування критичного мислення серед майбутніх учителів-словесників В. Герман [13] пропонує низку практичних завдань та методів, спрямованих на розуміння важливості правильного споживання медійної інформації.

Перше завдання полягає в укладанні критичної пам'ятки, яка називається «Медіагігієна споживача» [13, с. 29]. У рамках цього завдання студенти аналізують різні аспекти споживання медіа, виявляють можливі маніпуляції та небезпеки інформаційного впливу.

Також, студенти створюють інформаційний матеріал «Як не стати медіа овочем», де надають поради щодо відповідального та критичного споживання медійних ресурсів. Це завдання спрямоване на формування власної медіатеки чи методичного кейсу. Студенти створюють власний методичний кейс, де збирають корисну інформацію, яка допоможе їм в майбутній професійній діяльності. Кейс включає в себе теоретичний матеріал, відео- та аудіоматеріали, корисні посилання на джерела, сучасні методи та технології навчання, інтерактивні вправи та інше.

Третє завдання передбачає розробку та проведення уроку з використанням різноманітних медіатекстів з використанням презентаційного матеріалу. Студенти мають можливість розробити урок, де вони використовують різні медіатексти, такі як тексти, фотографії та відеоролики, для навчання української мови та виховання медіаграмотних навичок серед своїх майбутніх учнів [13, с. 30].

Вказані вище завдання та методи сприяють не лише розумінню важливості медіаграмотності, але й активному розвитку цих навичок у

майбутніх учителів. Результатом цієї роботи є готовність майбутніх вчителів-словесників до ефективного використання медіа в навчанні та передачі цих навичок своїм учням.

Крім цього, В. Герман слушно відзначає, що у контексті формування медіаграмотності доцільними є і низка інших методик. Основою для вивчення будь-якої теми з української мови є тексти всіх стилів і видів, відповідні завдання до яких не лише формуватимуть мовні знання, але й розвиватимуть навички критичного сприйняття інформації та усвідомлення ними цінності високоякісної інформації в контексті шкільної освіти, навички самостійної творчої роботи, пов'язаної з пошуком, опрацюванням і презентацією інформаційного матеріалу [13, с. 27].

Однак треба розуміти, що процес впровадження медіа освіти як окремої віхи потребує значного часу. А відсоток суспільства, що залучений до навчання у ВНЗ сьогодні незначний, адже в університетах навчається в основному молодь. Тому для людей середнього та старшого віку необхідно продумати інші шляхи формування медіа грамотності.

Дослідники зауважують, що Україна приділяє значну увагу щодо формування медіа компетентності та медіа грамотності у сучасній молоді. Це підтверджується, зокрема, рядом розроблених заходів щодо розвитку медіа освіти: як-ось «створення регіональних експериментів з впровадження медіа освіти (2011 р.); спільний проект МОН і Академії української преси з впровадження медіа освіти в Україні (2011 р.); створення порталу «Медіа освіта та медіа грамотність» (2012 р.)» [2, с. 70].

Крім цього, в Україні розроблено Концепцію розвитку медіа освіти та забезпечення її масового впровадження (2021–2025 роки). Провідною метою реалізації Концепції є фундаментальна інформаційна безпека громадянського суспільства України. У ході цієї програми молодь повинна навчитися безпечно використовувати медіа, вміти аналізувати дані та навчитися обмежувати себе у надмірній кількості інформації як соціальних мережах, так і у безпосередньому ЗМІ.

У ході формування медіаграмотності українці також повинні вчитися самотужки перевіряти повідомлення зі ЗМІ, соціальних мереж або отримані в усній формі. При чому варто розуміти, що фотографія або навіть відео сьогодні не є достатнім підтвердженням правдивості повідомлення. Так, достовірність зображення та відеоматеріалів можна перевірити, як встановити автора або першоджерело матеріалу; перевірити особистість, яка поширює інформацію, використовувати «перехресну перевірку розташування», де знімалося фото/відео, пошукати подібні матеріали із зображених заходів в мережі Інтернет.

Крім цього, у світі існує низка освітніх ресурсів, що ще раз підкреслює попит на самоосвіту та вдосконалення своїх навичок серед громадян, зокрема і в контексті медіа освіти та медіа грамотності. Це, зокрема, українка платформа Прометеус («Prometheus»), зарубіжні – «Coursera», «Універсаріум».

Детальніше проаналізуємо український проект «Prometheus», який доступний за відсиланням <https://prometheus.org.ua/courses-catalog/>. Це громадський неординарний проект доступних для українців онлайн-курсів. Його започатковано 2014 року, засновниками виступили Іван Примачена і Олексіє Молчановський. Варто зауважити, що першими викладачами цих курсів були педагоги провідних київських вишів. Відповідно до статистики, за перші півроку з моменту старту проекту на сайті зареєструвалося понад 70 000 користувачів.

Основними завданнями цього проекту є надання доступу до безкоштовних курсів університетського рівня усім охочим, незалежно від соціального, сімейного статусу, місця проживання, віку тощо. Важливим є той факт, що розробники не просто розміщували актуальні Інтернет-уроки, а створювали цілі цикли взаємопов'язаних курсів, одним із яких є медіа грамотність.

Так, у курсі «Медіа грамотність для освітян» вміщено базові, початкові лекції про медіа сферу в Україні. Однак, на наш погляд, деякі із поданих для розгляду питань занадто поверхневі: «Що таке медіа і як вони на нас впливають?», «Хто така медіа грамотна людина?», проте частина курсу справді

може стати в нагоді не тільки педагогам, а й представникам інших професій.

Важливою складовою медіа грамотності є інформаційна гігієна. Інформаційна гігієна – це комплекс заходів, які дозволяють зберегти та збільшити рівень критичного мислення та усвідомленості при сприйнятті інформації, а також зменшити ризик розповсюдження неправдивої інформації та зловживання нею. Важливість інформаційної гігієни полягає в тому, що вона є необхідною складовою протидії інформаційній війні, яка може бути спрямована на дестабілізацію держави або суспільства.

Метою інформаційної гігієни є збереження та зміцнення фізичного, психологічного та соціального здоров'я людини в контексті її взаємодії з інформацією [57, с. 89]. Це досягається за допомогою розробки методів та правил взаємодії з інформацією, встановлення пріоритетів в інформаційних процесах, забезпечення безпеки обробки інформації, а також проведення профілактичних заходів, спрямованих на запобігання захворювань, пов'язаних з інформацією.

Отже, інформаційна гігієна є важливим аспектом нашого життя, який допомагає зберегти та зміцнити наше здоров'я та здатність до продуктивної взаємодії з інформацією, а також покращити якість навколишнього середовища.

У той же час В. Халамендик [57] розглядає завдання інформаційної гігієни. Вважаємо, що у контексті ЗМІ, завданнями інформаційної гігієни є розробка основ еколого-гігієнічної інформаційної поведінки для користувачів, таких як журналісти та редактори, наукове обґрунтування санітарних заходів з організації інформаційних мереж та процесів, гігієнічно обґрунтованого виробництва та розповсюдження інформації, а також встановлення гігієнічних нормативів для інформаційного середовища та інформаційних процесів.

Вказані завдання спрямовані на попередження негативного впливу інформації на здоров'я користувачів, а також на підвищення якості інформаційних процесів і забезпечення безпеки в цій сфері. Враховуючи важливість ЗМІ у наш час, знання про інформаційну гігієну є надзвичайно важливим для журналістів та редакторів, щоб забезпечити правильне розуміння

та передачу інформації своїм читачам і глядачам.

На наш погляд, починати навчання інформаційній гігієні необхідно зі шкільного віку, оскільки в цей період відбувається процес формування погляду на світ і розвиток критичного мислення. Школярі повинні навчитися ефективно шукати та аналізувати інформацію, розрізняти правдиву інформацію від фейкової та маніпулятивної, розуміти ризики використання особистої інформації в мережі Інтернет.

Після школи, навчання інформаційній гігієні має продовжуватися в університетах та інших вищих навчальних закладах. Оскільки сфера інформації швидко розвивається, студентам варто навчитися використовувати нові технології та методики в роботі з інформацією.

В загальному, інформаційна гігієна для майбутнього філолога стає все важливішою в сучасному світі, де інформація переповнює нас з усіх боків. Навчання інформаційній гігієні допомагає людям бути більш обізнаними та відповідальними при взаємодії з інформацією в мережі Інтернет та в реальному житті.

Чимало інформації студент споживає у «фоновому режимі». Тому, для запобігання або скорочення непотрібного обсягу даних, виникає потреба у чіткому визначенні мети пошуку. Вважаємо, що не варто використовувати ЗМІ, соціальні мережі тощо хаотично без найменшої мети. Багато людей використовують соціальні медіа для розваг, але часто їм потрібно переглянути багато непотрібної інформації, перш ніж знайти щось цікаве. Це може відбирати багато часу та втомлювати. Для того, щоб зменшити кількість непотрібної інформації, людина повинна чітко визначити свою мету пошуку інформації та зосередитися на ній, а також обирати надійні джерела інформації та редагувати свої новинні стрічки. Крім того, варто пам'ятати, що активна участь у спілкуванні та обговореннях може збільшити кількість непотрібної інформації, тому важливо бути уважним та розуміти свої мету.

В. Халамендик [57] пропонує використовувати як механізмом обмеження або відключення інформаційного навантаження на мозок людини, так звані,

розвантажувальні дні. Узагальнимо вказану методику. Розвантажувальні дні – це певний період часу, коли людина свідомо відмовляється від використання засобів комунікації, таких як телефон, комп'ютер, інтернет, телевізор тощо, щоб зменшити інформаційне навантаження на мозок і відновити психологічну рівновагу.

Вважаємо, що розвантажувальні дні можуть бути корисним інструментом для збереження психічного здоров'я, зменшення стресу та уникнення інформаційної перенасиченості. Важливо, щоб люди визначали відведений час для відпочинку від засобів комунікації, прислуховувалися до потреб свого тіла та психіки і намагалися забезпечити собі достатньо часу для відновлення сил і здоров'я.

Шляхи формування медіаграмотності можуть бути різними, наприклад:

- Аудиторна робота, може бути організована на таких дисциплінах як: Сучасна українська літературна мова, Літературний твір як художня система, Історія української культури тощо.

- Підвищення рівня обізнаності та компетентності з медіаграмотності (позааудиторна робота): тренінги, вебінари, конференції, консультації, заліки, іспити, гуртки, Інтернет-клуби та ін.

Методичні вказівки щодо формування медіаграмотності:

1. Створити лекторій на тему «Медіаграмотність один із важливих аспектів в роботі з дітьми».

2. Розробити практичне заняття на тему «Методика формування медіаграмотності на уроках літератури».

3. Додати до змісту таких навчальних дисциплін як «Методика викладання української мови та літератури» практичне заняття з аналізу медіа та лекційне «Роль медіа в житті учнів середньої школи».

Отже, медіа грамотність є дуже важливою, оскільки ми стикаємося з великою кількістю інформації кожен день, що загалом може мати як позитивні, так і негативні наслідки. Недостатньо розуміння медіа функцій медіа та інших інформаційних технологій може призвести до того, що студент стане жертвою

маніпуляцій з боку ЗМІ та інших ресурсів, які намагаються впливати на її думки та переконання. З іншого боку, вміння користуватися різноманітними джерелами інформації та правильно їх оцінювати дозволяє людині бути більш об'єктивною у прийнятті рішень. До того ж, медіа грамотність є важливою для того, щоб майбутні філологи могла відрізнити факти від дезінформації та фейків.

Висновки до розділу 2.

На підставі результатів дослідження, спрямованого на діагностику впливу медіа на формування світогляду майбутніх філологів, можна зробити наступні підсумки: більшість майбутніх філологів визнають важливість медіа в формуванні світогляду та освіти, що вказує на ростучий вплив медіа на сучасне суспільство та освітні процеси.

Студенти використовують медіа для отримання новин, розваг, навчання та пошуку інформації. Більше того, багато студентів вважають доцільним використання медіа у вивченні української мови та літератури у загальноосвітній школі.

Треба також наголосити, що майбутні філологи розуміють важливість володіння інформаційними технологіями як частини своєї професійної компетентності та для розвитку учнів. А інформаційне середовище має вплив на усвідомлення студентами значення української мови та літератури в освітній системі і суспільстві загалом.

Медіаграмотність є важливою і необхідною складовою професійно-методичної компетентності майбутнього вчителя-словесника. Ця навичка володіння медійними засобами та критичного аналізу інформаційних матеріалів має відігравати значущу роль у фаховій підготовці вчителів, зокрема на курсах «Методика навчання української мови» та «Культура української мови».

Ще медіаграмотність допомагає майбутнім вчителям краще розуміти мовну структуру, фразеологізми та особливості української мови через аналіз медійних текстів. Вона також розвиває навички аналізу та критичного

мислення, що є надзвичайно важливими для вчителів у процесі навчання та виховання молодого покоління.

Медіаграмотність також сприяє підготовці вчителя до проведення уроків, дозволяючи використовувати різноманітні інформаційні технології та матеріали як ілюстрації та приклади для уроків. Крім того, вона допомагає вчителю відкривати перед учнями світ інформації та використовувати цей інструмент для збагачення навчального процесу та розвитку критичного мислення.

ВИСНОВКИ

Світогляд майбутнього філолога – це комплексна система переконань, цінностей і знань, яка визначає його погляди на світ, культуру, мову і літературу. Цей феномен об'єднує в собі глибоке розуміння ролі мови та літератури у формуванні культурної ідентичності, інтелектуальну цікавість до аналізу текстів і медійних повідомлень, а також важливість педагогічного впливу на становлення інших особистостей. Філолог, який має сформований світогляд, виявляє високий рівень літературної та культурної освіти, а також глибоке розуміння значення мови як засобу спілкування і національної ідентичності. Він орієнтований на культурну різноманітність і відкритий для вивчення різних літературних традицій. Ключовими компонентами світогляду майбутнього філолога є критичне мислення, медіаграмотність та педагогічна майстерність. Він вміє аналізувати інформацію з критичної точки зору, розпізнавати можливі маніпуляції та переконливо подавати свої думки і знання іншим. Педагогічний аспект світогляду відображає його готовність навчати і виховувати інших, сприяючи розвитку мовної і літературної культури.

Інформаційні технології в сучасному світі стали невід'ємною складовою професійної діяльності філолога. Фахівці в галузі філології використовують різноманітні програми, інтернет-ресурси та соціальні мережі для покращення своєї роботи та поглиблення знань в обраній сфері. Перше, на що варто звернути увагу, це аналіз текстів і літературних джерел. До того ж, філологи можуть отримувати доступ до електронних бібліотек та наукових баз даних, що спрощує пошук необхідної літератури та документів для досліджень. Соціальні мережі та спеціалізовані сайти також відіграють важливу роль у професійному спілкуванні філологів. Не можна не згадати про онлайн навчання та курси, які філологи можуть відвідувати для покращення своїх навичок та отримання нових знань, адже Інтернет надає можливість вивчати актуальні методики та технології, що стає важливим фактором у професійному розвитку.

Інформаційне середовище в Україні має велике значення для формування світогляду майбутніх філологів. Сучасні студенти мають можливість досліджувати багатство національної культури та мови, а також вивчати світову літературу та мовознавство через доступ до різних джерел інформації. Однак сучасна політична та суспільна обстановка в Україні визначає контекст, у якому філологи сприймають та аналізують текстовий та візуальний контент. Адже політичні зміни, соціокультурні події та суспільні дискусії відображаються в літературі та медійних матеріалах. Філологи також відіграють важливу роль у підвищенні інформаційної грамотності суспільства. Вони навчають школярів критично аналізувати інформацію, розуміти сутність та важливість творів та сприяють у формуванні обізнаних громадян.

Медіа та інформаційні технології в сучасному світі мають величезний вплив на формування світогляду людини, включаючи майбутніх філологів. Майбутні філологи можуть легко дізнаватися про літературні новини, культурні події, актуальні дослідження та інші аспекти своєї галузі за допомогою онлайн-ресурсів та медіа. Крім цього, ЗМІ надають можливість вчитися аналізувати інформацію, структурувати думки та розвивати критичне мислення. Майбутні філологи можуть використовувати ці навички для аналізу літературних текстів та написання рецензій тощо.

Крім цього, медіа допомагають в міжнародному культурному обміні: майбутні філологи можуть вивчати літературу та мови різних країн через доступ до перекладів, літературних каналів та міжнародних медіа. Зрештою, різноманітні інформаційні ресурси формують громадську думку, впливають на суспільний діалог та навіть на політичні процеси.

У другому розділі нашої роботи було подано результати емпіричного дослідження впливу медіа на формування світогляду майбутнього філолога. Опитування проводилося протягом вересня 2023 року на базі Філологічного факультету Запорізького національного університету. В опитуванні узяли участь 52 студенти-філологи.

Наше дослідження спрямоване на вивчення впливу інформаційних

технологій на світогляд студентів філологічного факультету та їхнє усвідомлення ролі мови та літератури в освіті та суспільстві.

По-перше, було виявлено, що студенти філологічного факультету регулярно користуються різними типами медіа, такими як Інтернет, телебачення, радіо, газети та журнали. Вони використовують ці джерела для різних цілей, включаючи отримання новин, розваги, навчання та пошук інформації. По-друге, студенти позитивно ставляться до використання ЗМІ та інших інформаційних технологій у навчанні; вони вважають, що це допомагає їм краще розуміти мову та літературу, особливо в контексті сучасного світу. По-третє, аналіз результатів показав, що інформаційне середовище впливає на світогляд студентів і їхню мовну грамотність. Загалом, результати опитування свідчать про те, що інформаційні технології грають важливу роль у формуванні світогляду майбутніх філологів та сприяють підвищенню їхньої медіаграмотності, розширюють професійні знання та навички.

Медіаграмотність в майбутніх філологів відіграє важливу роль у формуванні їхнього світогляду і професійної компетентності. Шляхи формування медіаграмотності включають в себе різноманітні методи та підходи, спрямовані на розвиток навичок критичного аналізу медіатекстів, розуміння медіастратегій та маніпуляцій, а також вміння використовувати інформаційні ресурси в освітньому та професійному контексті. Один із способів розвитку медіаграмотності – це включення спеціальних курсів та практичних занять з медіаграмотності в навчальні програми філологічних факультетів. Ми пропонуємо власну розробку практичних занять та лекцій з такої навчальної дисципліни як «Методика викладання української літератури». Що стосується використання вправ та ігор, які спрямовані на аналіз медіатекстів, дискусії щодо етичних аспектів використання медіа, та робота з кейсами, то вони допомагають студентам набувати практичних навичок у використанні медіа в навчанні та професійній діяльності.

Важливо також враховувати роль інформаційних технологій у формуванні світогляду майбутніх філологів. Інтернет і соціальні мережі

надають доступ до безмежного обсягу інформації, але водночас вимагають від користувачів критичного підходу до отриманої інформації.

Отже, формування медіаграмотності є важливим завданням у підготовці майбутніх філологів, оскільки вона допомагає розвивати їхні професійні та особистісні якості, а також збагачує їхній світогляд і підвищує рівень грамотності в інформаційному суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арцишевський Р. Світоглядна освіта в умовах переходу до інформаційного суспільства. *Шлях освіти*. 2008. № 1. С. 6-11.
2. Баришполець О. Т., Найдьонова Л. А. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід. Київ : Міленіум, 2009. 440 с.
3. Берегова І. Мультимедійні технології як засіб розвитку критичного мислення на уроках світової літератури. *Рідна школа*. 2014. № 6. С. 53-57.
4. Бійчук Г. Л. Використання інформаційно-комунікаційних і мультимедійних технологій у процесі вивчення української літератури в старшій школі на засадах компетентнісного підходу. *Проблеми сучасного підручника*. 2017. Вип. 19. С. 13-22.
5. Білан Т. Світоглядні аспекти формування професійної самосвідомості майбутнього педагога. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 28 (1). С. 149-153.
6. Біличенко О. Досвід підготовки фахівців з медіакомунікацій на філологічному факультеті донбаського державного педагогічного університету. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти*. 2021. Вип. 14 (1). С. 18-28.
7. Болсун С. Модель ідеального вчителя. *Рідна школа*. 1999. № 2. С. 55-60.
8. Бондар Г. Сутність та структура формування гуманістичного світогляду майбутнього учителя у процесі вивчення філологічних дисциплін. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2012. № 40. С. 78-84.
9. Бондар Г. Значення освітнього середовища для формування гуманістичного світогляду майбутніх учителів у процесі вивчення філологічних дисциплін. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. 2012. Вип. 1. С. 18-24.
10. Бондар Г. Інноваційні технології, форми, методи і засоби формування

гуманістичного світогляду майбутнього учителя у процесі вивчення філологічних дисциплін. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2012. № 5 (2). С. 95-101.

11. Бондар Г. Організаційно-педагогічні умови формування гуманістичного світогляду майбутніх учителів у процесі вивчення філологічних дисциплін. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № 10 (1). С. 31-35.

12. Борхович С. М. Релігійний світогляд сучасного вчителя у площині педагогічного професіоналізму. Науковий вісник *Національного університету біоресурсів і природокористування України. Педагогіка, психологія, філософія*. 2016. Вип. 239. С. 18-23.

13. Герман В. Медіакультура вчителя-словесника: практика формування в курсі «Сучасна українська літературна мова». *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 1. С. 121-131.

14. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.

15. Гордійчук Г. Підготовка педагогів в умовах використання інформаційного освітнього середовища вищого педагогічного навчального закладу. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2012. Вип. 37. С. 123-130.

16. Григоренко Т. Формування майбутнього вчителя-філолога в умовах освітньо-комунікативного середовища ЗВО. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 9 (103). С. 145-156.

17. Гуревич Р. С. Підготовка майбутніх учителів в інформаційному освітньому середовищі педагогічних закладів вищої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2020. Вип. 57. С. 5-14.

18. Гурова Т. Медіаосвітні технології як засіб формування англомовної комунікативної компетентності студентів-філологів. *Молодь і ринок*. 2019. № 7. С. 51-56.

19. Дига Н. Мандрівка життям Григорія Сковороди (елементи біографічного методу на уроках української літератури). *Переяславські Сковородинські студії*. 2013. Вип. 2. С. 251-255.

20. Зимовець О. А. Технологічний підхід до формування професійних умінь майбутніх учителів іноземних мов засобами інформаційно-комунікаційних технологій у процесі професійно-методичної підготовки. *Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка*. 2008. № 37. С. 165-165.

21. Зражевська Н. І. Нові медіа і нові форми комунікації в медіакультурі. *Current issues of mass communication*. 2013. Issue 14. С. 70-75.

22. Іванов В. Ф. Комп'ютерні мас-медіа на межі століть. *Актуальні питання масової комунікації*. 2002. Вип. 3, ч. 1. С. 41-43.

23. Іванов В. Ф., Волошенюк О. В., Медіаосвіта та медіаграмотність. Київ : Центр вільної преси, 2012. 352 с.

24. Карпенко А. С. Google-документи сервісу GoogleApps: координація та контроль діяльності організаційно-навчальних підрозділів закладів вищої освіти. *ScienceRise. Pedagogical Education*. 2018. № 4. С. 4-8.

25. Ковальчук В. Ціннісний аспект світоглядно-методологічної підготовки вчителя в умовах інформаційного суспільства. *Молодь і ринок*. 2012. № 8. С. 10-13.

26. Ковальчук І. А. Світоглядна культура майбутнього вчителя початкових класів: критеріальний аналіз. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2014. Вип. 10. С. 124-127.

27. Коноваленко Т. В. Використання художнього тексту як спосіб формування світогляду вчителя іноземної мови та зарубіжної літератури. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Педагогіка*. 2013. № 1. С. 169-172.

28. Коноваленко Т. Формування світогляду вчителя іноземної мови та зарубіжної літератури. *Імідж сучасного педагога*. 2013. № 5. С. 58-60.

29. Коротяєва І. Б. Створення інформаційно-освітнього середовища у

процесі формування професійної компетенції майбутніх філологів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки*. 2013. № 14 (2). С. 121-127.

30. Кремень В. Г. Філософія : мислителі, ідеї, концепції : підруч. Київ. : Книга, 2005. 528 с.

31. Кремінь В. Г. Філологічна освіта. Енциклопедія освіти. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 412 с.

32. Крохмаль А. Розвиток професійного самовдосконалення у студентів-філологів за допомогою інформаційних технологій. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 28 (2). С. 202-206.

33. Кучерук О. Інтегрування інфомедійної грамотності в простір мовної освіти. *Українська мова і література в школі*. 2020. № 3. С. 9-12.

34. Кучерук О. Навчання української мови на засадах медіаосвіти в загальноосвітній школі: соціокультурний аспект. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2020. Вип. 51. С. 76-80.

35. Кучерук О., Магдич Т., Використання електронних освітніх ресурсів для формування громадянської компетентності учнів ліцею на уроках української мови. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. Т. 75, № 1. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/authorDashboard/submission/3515>.

36. Кучерук О. Соціокультурний розвиток учнів як лінгвометодична проблема. *Українська мова і література в школі*. 2014. № 2 (112). С. 2-7.

37. Лашкіна М. Психологічний аспект комунікативної функції ЗМІ. *Культура народів Причорномор'я*. 2004. № 49, т. 2. С. 61-64.

38. Лисенко В. А.. Особливості використання мультимедійних технологій на уроках української літератури. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 2. С. 237-245.

39. Литвиненко О. Інформаційна безпека людини й суспільства у контексті медіафілософії. *Українознавчий альманах*. 2015. Вип. 18. С. 86-89.

40. Лобачова І. М. Мотиваційний аспект використання медіатексту під

час навчання англійської мови майбутніх фахівців із початкової освіти. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2021. № 1 (1). С. 193-197.

41. Лозицька Т. Ю. Формування медіакомпетентності майбутніх учителів філологів. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2012. Вип. 31. С. 393-397.

42. Мірошниченко В. М. Використання інформаційних технологій в самостійній навчальній діяльності студентів-філологів. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2018. Вип. 43. С. 227-236.

43. Нова українська школа : Концепція Нової української школи. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

44. Овсянникова К. Ю. Педагогічні умови формування медіаосвітньої компетентності майбутніх учителів-філологів: обґрунтування проблеми. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Педагогіка*. 2014. № 1. С. 124-127.

45. Павинська Н. Формування гуманістичного світогляду у майбутніх учителів засобами гуманістичної педагогіки. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2018. № 1. С. 239-243.

46. Панченко Л. Ф. Інформаційно-освітнє середовище сучасного університету : монографія. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. 280 с.

47. Петрова Т. О. Формування світогляду філолога в умовах глобалізації. *Philological education of the future: prospective and priority directions of scientific research* : Internship proceedings. Scientific pedagogical internship (Lublin, November 27 – December 1, 2017). Lublin : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2017. P. 102-104.

48. Петрович О. Б. Використання інтерактивної мультимедійної дошки в позакласній роботі з літературно обдарованими учнями. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2014. № 4. С. 25-28.

49. Попова Л. О. Інформаційно-комунікативні технології як ефективний засіб формування професійної компетентності студентів-майбутніх філологів. *Науковий вісник Донбасу*. 2014. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2014_4_13.

50. Прудкий О. Культурно-науковий світогляд сучасного вчителя фізики як складова його педагогічної майстерності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Педагогіка. Соціальна робота*. 2013. Вип. 26. С. 178-180.

51. Прядко А. С. Життєва позиція особистості в аспекті сучасного соціально-філософського осмислення. *Мультиверсум. Філософський альманах*. 2004. № 40. С. 140-147.

52. Рекун О. О. Медіаграмотність у системі вищої освіти. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Педагогічні науки*. 2020. Вип. 8. С. 41-44.

53. Севастьянова О. М. Світоглядна підготовка вчителів початкових класів : філософсько-освітня інтерпретація. *Педагогічний дискурс*. 2010. Вип. 8. С. 210-212.

54. Скиба Н. Фразеологічні трансформи в новітньому медіатексті у навчанні української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2014. Вип. 9. С. 143-149.

55. Табакова О. Використання мультимедійних презентацій на уроках світової літератури. *Нова педагогічна думка*. 2013. № 2. С. 185-187.

56. Токмань Г. Л. Методика вивчення української літератури в старшій школі : екзистенціально-діалогічна концепція. Київ : Міленіум, 2002. 317 с.

57. Халамендик В. Б. Інформаційна гігієна як фактор збереження психічного здоров'я людини. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2008. Вип. 35. С. 83-91.

58. Цокур О. С. До проблеми гуманізації професійної свідомості

майбутніх учителів. *Педагогіка і психологія*. 1998. № 2. С. 144-151.

59. Чуча О. А. Віртуальні екскурсії як одна з ефективних форм організації навчального процесу на уроці літератури. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 1 (2). С. 220-225.

60. Шуневич О. М. Шляхи формування медіаграмотності в процесі навчання учнів української мови. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 4. С. 103-110.

61. Ярох А. Інформаційний простір та засоби масової інформації: концептуальна модель. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Соціальні комунікації*. 2012. № 968, вип. 3. С. 73-81.

62. Buckingham D. *Media Education : Literacy, Learning and Contemporary Culture*. Cambridge : Polity Press, 2003. 219 p.

63. Murray H. A. *Explorations in Personality*. New York : Oxford Univer. Press, 1938. 761 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета «Дослідження впливу медіа на формування світогляду майбутнього філолога»

Вашій увазі пропонуються питання щодо впливу ЗМІ та інформаційних технологій на формування світогляду філологів. Оберіть доцільну, на Вашу думку, відповідь до кожного запитання.

1. Як часто Ви користуєтесь медіа (телевізор, радіо, Інтернет, газети, журнали)?

- а) Кожен день;
- б) Кілька разів на тиждень;
- в) Кілька разів на місяць;
- г) Рідко;
- д) Ніколи не користуюся.

2. Які типи медіа Ви переважно використовуєте?

- а) Телебачення;
- б) Радіомовлення;
- в) Інтернет;
- г) Газети/ журнали.

3. Для яких цілей Ви зазвичай використовуєте медіа?

- а) Отримання новин;
- б) Розваги;
- в) Навчання та професійна діяльність;
- г) Пошук інформації;

д) Інше (вказати)

4. Чи відстежуєте ви літературні новини через медіа?

а) Так, регулярно стежу за виходом нових творів українських авторів, рецензіями та інтерв'ю із письменниками;

б) Час від часу дізнаюся про літературні події;

в) Ні, майже не слідкую за літературними новинами.

5. Через які медіа ви найчастіше отримуєте інформацію професійного характеру?

а) Літературні програми на радіо чи телебаченні;

б) Літературні Інтернет-медіа (наприклад, «Читимо», «ЛітАкцент»);

в) Газети та журнали (наприклад, «Літературна Україна», «Критика»)

г) Блоги, професійний контент у соцмережах та подкасти.

г) не актуальний жодний.

6. Чи вважаєте Ви важливим використовувати ЗМІ та інші інформаційні технології при вивченні української літератури у ЗЗСО?

а) Так, адже сучасним дітям цікавий технічний прогрес і все, що з ним пов'язано;

б) Вважаю доцільним тільки для окремих класів та окремих розділів навчального матеріалу;

в) Ні, не вважаю важливим, адже діти і так надміру часу проводять у гаджетах.

г) Важко визначити

7. Чи вважаєте доцільними публікації у ЗМІ при вивченні української мови, наприклад при вивченні розділу «Лексика»?

а) Так, публікації із медіа наочно дозволяють продемонструвати специфіку та актуальність мовних одиниць;

б) Вважаю, що навчальний підручник уже містить достатньо прикладів для аналізу;

в) Приклади із ЗМІ доцільні при вивченні тільки окремих розділів;

г) Такі приклади доцільні тільки для учнів 10–11 класів.

8. Які, крім ЗМІ, інформаційні технології Вам актуальні у контексті майбутньої педагогічної практики?

а) Інтернет-сайти та соціальні мережі;

б) Фільми чи віртуальні екскурсії;

в) Мобільні додатки та освітні платформи;

г) Віртуальні бібліотеки та хмарні сервіси;

9. Чи впливає інформаційне середовище на Ваше усвідомлення ролі української мови та літератури в освітній системі зокрема та житті суспільства в цілому?

а) Так, впливає;

б) Ні, не впливає.

в) Важко відповісти.

10. Як ви вважаєте, чи впливає інформаційне середовище на вашу мовну грамотність та рівень літературної освіти?

а) Так, позитивно;

б) Так, негативно;

в) Ні, не впливають;

г) Важко визначити.

11. Які фактори, на Вашу думку, найбільше впливають на формування світогляду молодих філологів?

а) Освіта та навчальні програми університетів.

- б) Медіа та інформаційні ресурси.
- в) Спілкування з викладачами та однокурсниками.
- г) Культурні та суспільні події.

12. Що із вказаного переліку Вам найкраще допомогли усвідомити інформаційні технології та медіа?

- а) Значення мови в контексті історії України;
- б) Значення мови та літератури в формуванні національної культури та ідентичності;
- в) Важливість мови та літератури у процесі освіти та виховання молодого покоління;
- г) Вплив української мови та літератури на суспільні стосунки, комунікацію та міжособистісні відносини.
- д) Розвиток аналітичного мислення та літературної критичності через вивчення мови та літератури;
- е) інше.

Додаток Б

Вправи для підвищення рівня медіа грамотності, як показника сформованості його світогляду

1. Вправа «Маніпулювання заголовками»

У цій вправі учасники групуються в команди по 3-5 осіб і отримують роздатковий матеріал, який містить маніпулятивний заголовок та фото з реального повідомлення. Завдання полягає у написанні тексту повідомлення, яке відповідало б наданому заголовку. Після цього кожна група презентує свій варіант повідомлення, а потім демонструється текст, який був у реальному повідомленні.

Резюме: Ця вправа спрямована на розвиток критичного мислення та здатності розпізнавати маніпулятивні заголовки у медіа. Вона допомагає учасникам зрозуміти, як заголовки можуть спотворювати суть інформації та викликати певні емоції.

2. Вправа «Зіпсований телефон»

Мета цієї вправи – надати учасникам уявлення про важливість джерела інформації та небезпеку спотворення інформації під час передачі її від особи до особи. Учасники розподіляються на групи по 3-5 осіб. Одна група залишається в аудиторії, і їй читають текст, який потрібно буде переповісти наступній групі протягом 60 секунд, і так далі. Є також варіація цієї вправи, коли переповідання записується на відео. Учасники слухають оригінальний текст і той текст, який вийшов наприкінці, а фіксація на відео допомагає простежити механізм спотворення інформації.

Резюме: Ця вправа допомагає усвідомити, наскільки швидко та легко інформація може спотворитися під час передачі від особи до особи. Вона підкреслює важливість джерела інформації та критичного мислення.

3. Вправа «Неповні новини: небезпека маніпуляції»

Мета цієї вправи – ознайомити учасників з критеріями повноти

інформації та наголосити на важливості розуміння суті інформації в новинах. Учитель надає новини для аналізу згідно з правилами новинної журналістики, де новина має відповідати на запитання: хто? що? де? коли? чому? яким чином? Учасники повинні перевірити, чи містять новини відповіді на всі ці питання, і вказати, якщо якась інформація відсутня.

Резюме: Ця вправа наголошує на важливості повноти та об'єктивності інформації, а також вмінні розрізняти факти від маніпуляцій. Учасники навчаються бути більш обізнаними та критичними споживачами новин, що є важливим аспектом сучасної медіаграмотності.

4. Вправа «Аналіз фотографій»

Ця вправа спрямована на розвиток вміння аналізувати фотографії, які супроводжують медійні матеріали. Учасники отримують фотографії, пов'язані з певною подією або новиною, і їм потрібно визначити, яка інформація передається за допомогою цих фотографій. Важливо розуміти, як фотографії можуть впливати на сприйняття інформації та використовувати їх аналітично.

Резюме: Вправа «Аналіз фотографій» спрямована на розвиток важливої компоненти медіаграмотності – вміння аналізувати та розуміти інформацію, яку можуть нести фотографії в медійних матеріалах. Ця вправа сприяє розвитку аналітичних навичок та критичного мислення щодо використання візуальних елементів у медіа.

Додаток В

Методичні вказівки «Як формувати медіаграмотність майбутніх філологів під час викладання навчальної дисципліни «Методика викладання української літератури»

Включити в програму курсу такі теми:

- Візуальна грамотність.

Очікувані результати: засвоєння студентами вміння аналізувати фото, лого, символи, постери, інфографіку, інші візуальні ряди. Вміти створювати постери, інфографіку, інші візуальні ряди.

- Критичне мислення.

Очікувані результати: студенти обґрунтовують власну позицію, вміють використовувати інтерактивні технології для проектування уроків української літератури.

- Інформаційна грамотність.

Очікувані результати: майбутні філологи мають навичку ефективно шукати інформацію та працювати з джерелами та першоджерелами. Мають чітке розуміння авторського права, вміють вирізняти плагіат.

- Медіаграмотність.

Очікувані результати: майбутні вчителі вміють аналізувати твори кіномистецтва.

- Цифрова безпека.

Очікувані результати: студенти знають про менеджмент приватності, розуміють поняття цифрового сліду, володіють навичками з особистої кібербезпеки (протидія онлайн-шахрайству, шкідливим програмам). Вміють запобігати ризикам у комунікації.

- Стійкість до впливів, фактчекінг.

Очікувані результати: студент вміє ідентифікувати прояви пропагандита фейки й інструменти маніпуляції (зокрема, через псевдоекспертів, клікбейт-

заголовки, маніпулятивні фото, відео, тексти, статистику тощо). Має базові навички емоційного інтелекту (ідентифікувати вплив медіа на наші емоції).

**Декларація академічної доброчесності здобувача
ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я _____, студент (ка) _____
курсу, форми навчання _____, факультету _____,
спеціальність _____, адреса електронної пошти _____,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему
« _____
_____»

відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що
визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких
ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є
ідентичною її друкованій версії;

- згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям
академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою
інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) _____

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (науковий керівник) _____